

AKP DÖNEMİNDE EMEK

DİSK RAPORU

29 MAYIS 2018

AKP DÖNEMİNDE EMEK İşçiler 16 Yılda Neler Kaybetti?

- AKP döneminde sendikal hak ihlalleri devam etti
- AKP döneminde gerçek sendikacılık zayıflarken yandaş sendikacılık büyüdü
- AKP 200 bine yakın işçinin grevini yasakladı
- AKP iş hukukunu esnetti ve güvencesiz çalışmayı yaygınlaştırdı
- AKP döneminde taşeron uygulaması yaygınlaştı
- AKP sosyal güvenlik haklarını tırpanladı
- AKP emekliliği güçleştirdi ve emekli aylıklarını düşürdü
- AKP döneminde milli gelir artışı asgari ücrete yansımadı
- AKP döneminde gelir dağılımı bozuldu
- AKP kiralık işçiliği yasalaştırdı
- AKP iş davalarında zorunlu arabuluculuk sistemi getirdi
- AKP döneminde gelir dağılımı bozulmaya devam etti.
- AKP işsizliği düşürmede ve istihdamı artırmada başarılı olamadı
- AKP Türkiye tarihinin en yaygın özelleştirmelerini yaptı
- AKP bütün kamu işletmelerini sattı
- AKP döneminde hane halkının borç yükü arttı
- AKP döneminde dolaysız vergiler arttı, vergiler çalışana ve tüketiciye yüklendi
- AKP döneminde iş cinayetleri tırmanmaya devam etti
- AKP OHAL'i istismar ederek çalışma hakkını ortadan kaldırdı
- 140 bine yakın çalışan ve kamu görevlisi hukuksuz biçimde işten atıldı

İÇİNDEKİLER

AKP DÖNEMİNDE EMEK	1
İşçiler 16 Yılda Neler Kaybetti?	1
SENDİKAL HAKLAR ZAYIFLADI	5
GREV HAKKI AYAKLAR ALTINDA	8
ASGARİ ÜCRET ERİDİ.....	10
İŞSİZLİK ARTTI.....	13
GELİR DAĞILIMI BOZULDU	15
OHAL EMEĞE KARŞI.....	17
BORÇLANMA ARTTI	20
ÖZELLEŞTİRME REKORU.....	21
VERGİ ADALETSİZLİĞİ ARTTI.....	23
İŞ CİNAYETLERİ ARTTI	26
ÇALIŞMA SÜRELERİ UZUN	29
ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN	31
EMEKLİLER NELER KAYBETTİ?	33
EMEĞİN TALEPLERİ	35

ÖZET: AKP DÖNEMİNDE EMEĞİN DURUMU

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) 16 yıllık iktidarı boyunca gerek yaptığı yasal düzenlemelerle gerekse izlediği politikalarla işçilerin ve çalışanların önemli hak kayıpları yaşamasına yol açtı. 2003 yılında İş Kanunu’nu değiştiren AKP, çalışma hayatının esnekleşmesine ve güvencesiz çalışma biçimlerinin yaygınlaşmasına yol açtı. **İş Kanunu** yasalaşırken iş güvencesine ilişkin düzenlemeler daraltıldı.

AKP hükümeti ilk yıllarında kamuda güvenceli çalışmayı yasal olarak sona erdirmeyi hedefleyen Kamu Yönetimi Temel Kanunu’nu çıkartmayı başaramayınca, kamuda taşeron işçi çalıştırmayı kolaylaştıran düzenlemeler yaptı. AKP dönemiyle birlikte kamuda taşeron işçi çalıştırma tırmanışa geçti ve bir milyona yaklaştı. AKP döneminde taşeron uygulamaları özel sektörde de yaygınlaştı.

AKP’nin sosyal devleti tahrip eden bir diğer uygulaması sosyal güvenlikte “**reform**” adı altında yapılan düzenlemeler oldu. 5510 sayılı **Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu** ile emeklilik yaşı yükseltildi, emekli olmak zorlaştırıldı. Emekli aylığı hesaplama ve bağlama oranlarında yapılan değişiklikler sonucunda emekli aylıkları düşmeye başladı.

AKP döneminde izlenen anti-sendikal politikalar nedeniyle **sendikalaşma oranları düştü**. Özellikle toplu sözleşme kapsamındaki işçi sayısı açısından Türkiye OECD ülkelerinin en sonuncusu durumuna geldi.

AKP, ANAP ve Özal döneminde başlatılan **özelleştirme** programlarını daha da derinleştirerek sürdürdü. Türkiye’de yapılan **tüm özelleştirmelerin yüzde 88 AKP iktidarı döneminde yapıldı**. Türkiye’nin bütün kamu işletmeleri sadece 47 milyar dolar karşılığında satıldı.

AKP döneminde iş hukukunun korucuyu düzenlemeleri tek tek ortadan kaldırıldı. **Kıralık işçilik** uygulaması sermaye örgütlerinin talepleri doğrultusunda yasalaştırıldı.

Sermaye örgütlerinin bir diğer talebi olan iş davalarında **zorunlu arabuluculuk** uygulaması AKP’nin emek karşıtı uygulamalarından bir diğeri oldu.

AKP işsizliği düşürmek ve istihdamı artırmak konusunda başarılı olamadı. **İşsizlik Sigortası Fonu**’ndan sağlanan devasa teşviklere rağmen işsizlik düşmedi, istihdamda beklenen artış sağlanmadı.

AKP döneminde **vergi adaletsizliği** daha da arttı. Dolaylı vergilerin oranı yüzde 65’e yükseldi. Tüketimden alınan vergiler gelir adaletsizliğini daha da büyüttü.

AKP döneminde emek karşıtı uygulamalar **OHAL** ile zirve yaptı. Darbecilere karşı ilan edildiği söylenen OHAL çalışma ve grev hakkını ortadan kaldıran bir uygulamaya dönüştü. 140 bine yakın kamu görevlisi haklarından yargı kararı olmaksızın ve yargı yolları kapatılarak kamu görevinden çıkarıldı. OHAL döneminde demokratik hak ve özgürlüklerin kullanımı sınırlandı.

Bu raporda AKP döneminin emeğin ve işçi sınıfının durumu çeşitli boyutlarıyla ele alınmaktadır. Asgari ücretten gelir dağılımına, sendikalaşmadan toplu pazarlık ve grev hakkına, istihdam ve işsizlikten çalışma sürelerine kadar çalışanları ilgilendiren pek çok konuda AKP döneminde yaşananlar somut verilerle irdelenmekte ve AKP’li yıllarda emeğin kayıpları gözler önüne serilmektedir.

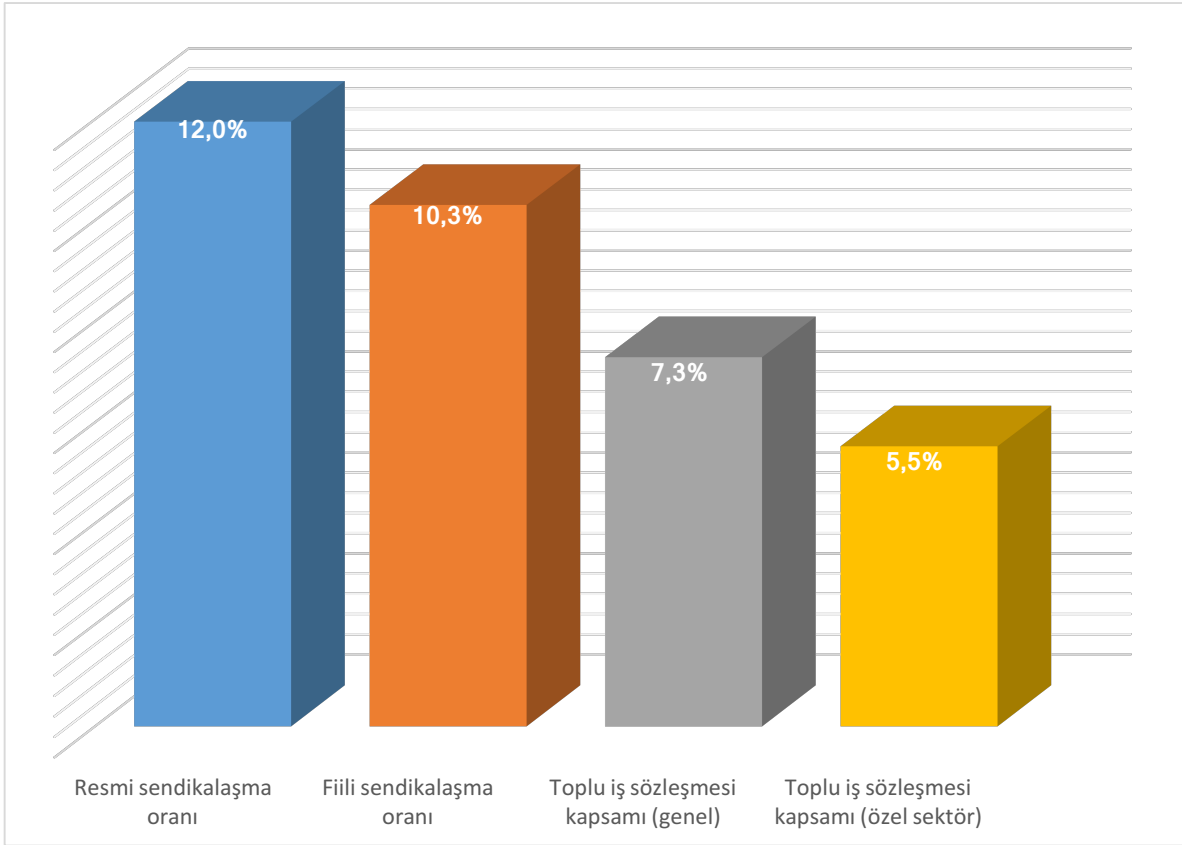

SENDİKAL HAKLAR ZAYIFLADI

SENDİKALAŞMA ve TOPLU SÖZLEŞME KAPSAMI DİBE VURDU

AKP döneminde **sendikalaşma ve toplu sözleşme kapsamı** açısından büyük kayıplar yaşandı. 16 yıllık AKP iktidarı sonunda gelinen tablo yüzde 10 civarında sendikalaşma oranı ve yüzde 7 civarında toplu sözleşme kapsamıdır. **Özel sektörde toplu sözleşme kapsamı ise yüzde 5 civarındadır.** Diğer bir ifade ile özel sektörde işçilerin yüzde 95'i sendikal korumadan yoksundur (Grafik 1).

Grafik 1: Sendikalaşma ve Toplu İş Sözleşmesi Kapsam Oranları

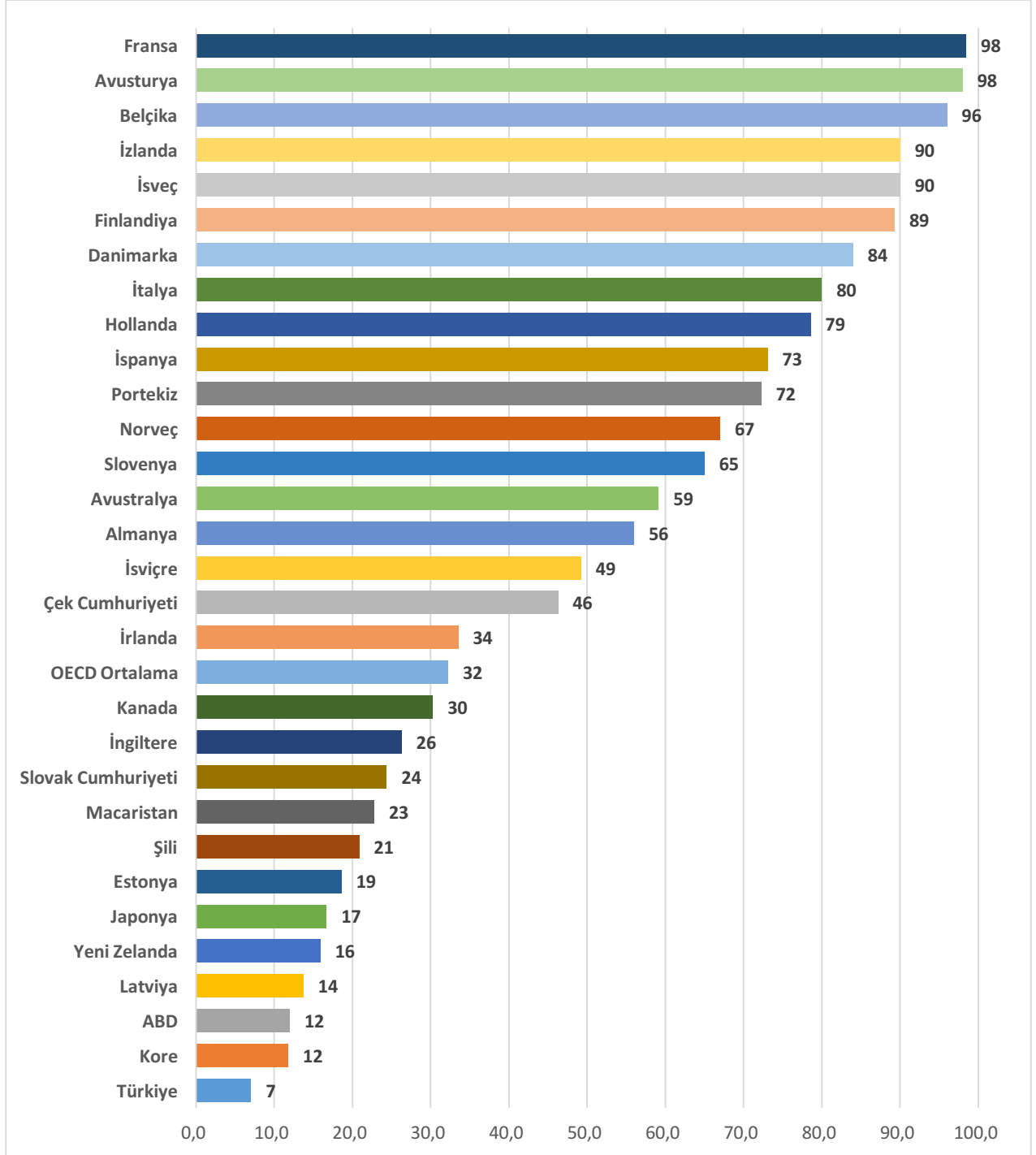
Kaynak: ÇSGB Sendikalaşma İstatistikleri Temmuz 2017, TÜİK Hane Halkı İşgücü Araştırması verileri, ÇSGB'nin toplu sözleşme kapsamına ilişkin 31 Aralık 2016 verileri. Sendikalaşma verileri Temmuz 2017, toplu iş sözleşmesi kapsamı verileri Ocak 2017 tarihlidir.

AKP Türkiye'sinde özel sektör işçilerin yüzde 95'i sendikal korumadan yoksundur

Türkiye yüzde 7'lik toplu iş sözleşmesi kapsamı ile OECD'nin en kötü ülkesi durumundadır. OECD ülkelerinde toplu iş sözleşmesi kapsamı yüzde 32'dir. Ancak İsveç, İzlanda, Belçika, Avusturya ve Fransa'da toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi oranı yüzde 90'ın üzerine çıkmaktadır (Grafik 2).

Grafik 2: OECD Ülkelerinde Toplu Sözleşme Kapsamı (Yüzde) (2015-2016)

Kaynak: OECD, Collective Bargaining Coverage Statistics, 2015-2016. Fransa, Macaristan, İrlanda, Norveç, İsviçre 2014 verisidir.

Toplu iş sözleşmesi kapsamı sendikalı işçilerin gerçek korunma düzeyini göstermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Avrupa ülkelerinde toplu sözleşme kapsamındaki işçi sayısının yüksek olmasının nedeni yaygın teşmil mekanizmaları ile sendikaların imzaladığı toplu iş sözleşmelerinin kapsamına diğer işçilerin de alınmasıdır.

Türkiye’de ise tersine sendikalı işçilerin önemli bir bölümü toplu iş sözleşmesinden yararlanamıyor. Ocak 2017 verilerine göre sendikalı işçi sayısı 1 milyon 546 bindir. **457 bin işçi sendika üyesi olduğu halde toplu iş sözleşmesinden yararlanamamaktadır.** Bu oransal olarak sendikalı işçilerin yüzde 30’unun toplu iş sözleşmesinden mahrum olduğu anlamına geliyor (Tablo 1).

Tablo 1: Toplu İş Sözleşmesi Kapsamı Dışındaki Sendika Üyeleri (2012-2016)

Yıl	Sendika Üyesi	TİS Kapsamındaki Üye Sayısı	TİS Kapsamı Dışı Üye Sayısı	TİS Kapsamı Dışı Üye Oran
2012	1.001.671	689.915	311.756	31,1
2013	1.096.540	875.794	220.746	20,1
2014	1.297.464	954.192	343.272	26,5
2015	1.514.053	1.004.143	509.910	33,7
2016	1.546.565	1.089.252	457.313	29,6

Açıklama: TİS kapsamı verileri 31 Aralık tarihi itibarıyla, sendika üyeleri ocak ayı itibarıyla.

Sendikalı işçilerin üçte birinin toplu iş sözleşmesi kapsamı dışında kalması, AKP’nin ısrar ettiği mevcut toplu iş sözleşmesi ve yetki sisteminin iflasi anlamına gelmektedir. Bu tablonun en temel nedeni işkolu, işletme ve işyeri barajları ile anti-demokratik toplu iş sözleşmesi yetki mekanizmasıdır. Sendika üyeliği sonrası yetki sürecinin uzaması, sendikanın yetki alamaması, toplu iş sözleşmesi sürecinin uzaması, sendika üyesi işçinin işten çıkarılması gibi nedenlerin yanında, ayrıca işsiz kalan işçinin bir yıl süre ile sendika üyeliğinin devam etmesi toplu iş sözleşmesi kapsamının sendika üyeliğinin altında kalmasına yol açmaktadır.

Sendikalı işçilerin yüzde 30’u toplu iş sözleşmesinden mahrumdur

AKP gerek sendikalaşmanın gerekse toplu iş sözleşmesi kapsamının gerilemesine yol açan anti-demokratik sendikal mevzuatı değiştirmemiş, tersine **6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu** ile korumuştur.

GREV HAKKI AYAKLAR ALTINDA

GREV YASAKLAMALARI İLE GREV HAKKI YOK EDİLDİ

AKP döneminde 15 grev erteleme kararnamesi yayımlandı ve **193 bin işçinin grevi ertelendi** (fiilen yasaklandı). 15 grev ertelemesinin 7’si OHAL döneminde (2016-2018) gerçekleşti (Tablo 2). Bilindiği gibi **6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu**’na göre ertelenen grevler 60 günlük erteleme süresi sonunda yeniden başlatılamıyor. Taraflar erteleme süresi içinde anlaşamazlarsa uyuşmazlık **Yüksek Hakem Kurulu (YHK)** tarafından çözülüyor.

Grev ertelemelerinin (yasaklamalarının) büyük bölümü “milli güvenlik” gerekçesiyle yapıldı. Ancak ertelenen grevlerin kapsamına ve uygulandıkları sektörlere bakıldığında milli güvenlikle ilgili olmadıkları ve milli güvenliğin bahane olarak kullanıldığı kolaylıkla anlaşılabilir.

AKP hükümetleri 193 bin işçinin grevini yasakladı

AKP döneminde grev erteleme ve yasaklarının kapsamı genişletildi. Anayasa Mahkemesi 2014 yılında bankacılık ve şehir içi ulaşımda grev yasağını Anayasa’ya aykırı bularak iptal etti. Ancak AKP 22 Kasım 2016 tarihli ve 678 sayılı KHK ile 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu’nun 63. Maddesinde yapılan değişiklik ile daha önce var olan “**milli güvenlik ve genel sağlık**” gerekçelerinin yanına “büyükşehir belediyelerinin şehir içi toplu taşıma hizmetlerini, bankacılık hizmetlerinde **ekonomik veya finansal istikrarı bozucu**” olduğu düşünülen grevleri erteleme (yasaklama) imkanına kavuştu. Nitekim bu yetki hemen kullanıldı ve Ocak 2017’de Akbank grevi finansal istikrarı bozucu olduğu gerekçesiyle ertelendi.

AKP dönemindeki 15 grev ertelemesinin 7’si OHAL döneminde (2016-2018) gerçekleşti

AKP hükümeti Aralık 2012’de Sermaye Piyasası Kanunu’nun 137. Maddesi’nin 2. fıkrası ile **borsa hizmetlerinde çalışanlara grev yasağı getirdi**. Yasak sadece İMKB’yi değil tüm borsaları, teşkilatlanmış pazar yerlerini ve takas kuruluşlarını kapsıyor. Öte yandan AKP hükümeti THY’de grevin gündeme gelmesi üzerine Mayıs 2012 tarihinde TBMM’de kabul edilen 6321 sayılı torba yasa ile havacılık hizmetlerinde grev yasağı getirdi. Ancak büyük tepki alan bu yasak daha sonra kaldırıldı.

Grev ertelemeleri OHAL döneminde yoğunlaştı. Cumhurbaşkanı ve AKP Genel Başkanı Erdoğan grev ertelemelerini keyfi olarak kullandıklarını açıkça söylemekten kaçınmadı.

Erdoğan Uluslararası Yatırımcılar Derneği'nin (YASED) 12 Temmuz 2017 tarihinde düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmada şöyle dedi: **“Şimdi grev tehdidi olan yere OHAL'den istifade ile anında müdahale ediyoruz. Diyoruz ki hayır, burada greve müsaade etmiyoruz.”**

Erdoğan 7 Haziran 2017 tarihinde MÜSİAD 24. Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma ise **“Öyle ikide bir kalkacak hemen grev, bilmem ne... Kusura bakma arkadaş”** diyerek açıkça greve tahammülü olmadığı ve grev ertelemelerinin keyfiyetten kaynaklandığı ortaya koydu.

Tablo 2: AKP Döneminde Ertelenen (Yasaklanan) Grevler (2002-2018)

Yıl/Dönem	İşyeri/İşletme	Erteleme Gerekçesi	İşçi Sayısı	Grevi Yasaklanan Sendika	İşkolu
2003	Petlas A.Ş.	MG	350	Petrol-İş (Türk-İş)	Lastik
2003	Şişecam	MG	5.000	Kristal-İş (Türk-İş)	Cam
2004	Şişecam	GS+MG	5.000	Kristal-İş (Türk-İş)	Cam
2004	Pirelli, Good Year, Brisa	MG	5.000	Lastik-İş (DİSK)	Lastik
2005	Erdemir Madencilik AŞ	MG	400	T. Maden-İş (Türk-İş)	Maden
2014	Şişecam	MG	5.800	Kristal-İş (Türk-İş)	Cam
2014	Çayırhan ve Çöllolar Kömür İşl.	GS+MG	1.500	T. Maden-İş (Türk-İş)	Maden
2015	MESS Grup TİS	MG	15.000	Birleşik Metal-İş (DİSK)	Metal
2017 (OHAL)	Asil Çelik	MG	600	Birleşik Metal-İş (DİSK)	Metal
2017 (OHAL)	EMİS Grup TİS Kapsamı	MG	2.200	Birleşik Metal-İş (DİSK)	Metal
2017 (OHAL)	Akbank	Efİ	14.000	Banksis (Bağımsız)	Bankacılık
2017 (OHAL)	Şişecam	MG	6.500	Kristal-İş (Türk-İş)	Cam
2017 (OHAL)	Mefar ilaç	GS	500	Petrol-İş (Türk-İş)	İlaç
2018 (OHAL)	MESS Grup TİS	MG	130.000	Türk Metal, Birleşik Metal, Çelik-İş (Türk-İş, DİSK, Hak-İş)	Metal
2018 (OHAL)	Soda Kromsan-Şişecam	MG	890	Petrol-İş (Türk-İş)	Kimya

Kısaltmalar: MG-Milli Güvenlik, GS-Genel Sağlık, Efİ-Ekonomik ve Finansal İstikrar, TİS-Toplu İş Sözleşmesi

Erdoğan: **“Şimdi grev tehdidi olan yere OHAL'den istifade ile anında müdahale ediyoruz. Diyoruz ki hayır, burada greve müsaade etmiyoruz.”**

ASGARİ ÜCRET ERİDİ

ASGARİ ÜCRET MİLLİ GELİR ve DÖVİZ KARŞISINDA ERİDİ

Asgari ücret sosyal devletin en önemli göstergelerinden biridir. Asgari ücret, genel ücret seviyesini etkilemesi yanında, emekli aylıklarından sağlık hakkına kadar asgari ücretli çalışanlardan çok daha geniş bir kesimi ilgilendirmektedir.

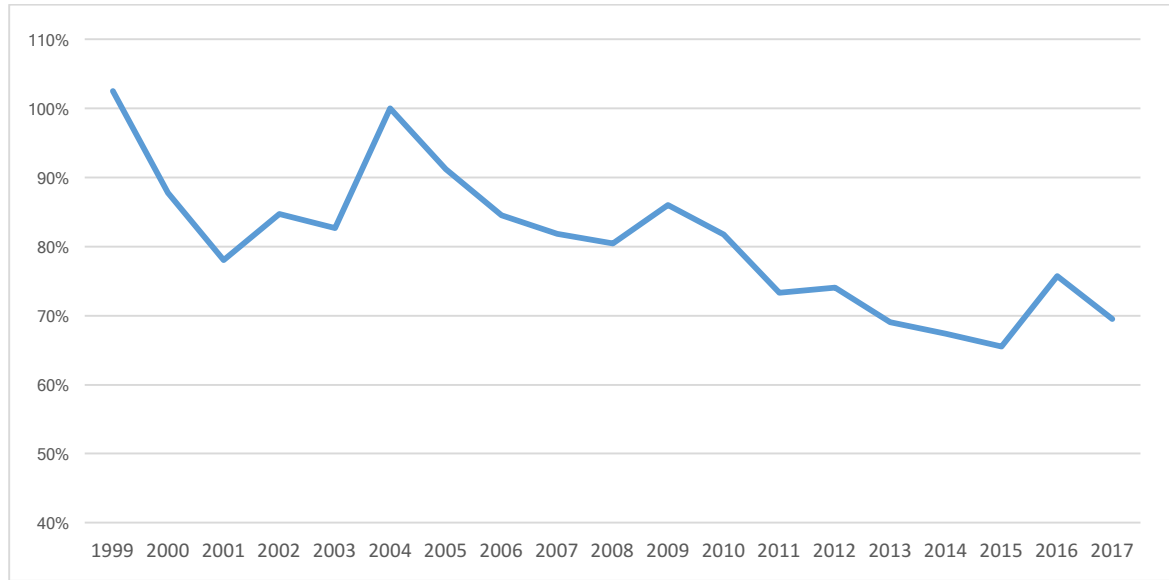
AKP döneminde asgari ücret ülkedeki ekonomik büyümeden pay alamadı. Tersine AKP döneminde reel asgari ücret artışı reel milli gelir artışının oldukça gerisinde kaldı. 2004 yılı 100 kabul edilirse 2017’de reel asgari ücret reel milli gelir artışı karşısında yüzde 30 kayba uğradı (Tablo 3).

Tablo 3: Reel Asgari Ücretin Reel GSYH’ye Oranı (2004:100)

Yıl	Reel Asgari Ücret Endeksi 2004:100	Reel GSYH Endeksi 2004:100	Reel Asgari Ücret/Reel Milli Gelir Oranı (%)
1999	83	81	102,5
2000	76	86	87,8
2001	63	81	78,0
2002	73	86	84,7
2003	75	91	82,6
2004	100	100	100,1
2005	99	109	91,3
2006	99	117	84,5
2007	100	123	81,8
2008	100	124	80,5
2009	101	118	86,0
2010	104	128	81,7
2011	104	142	73,3
2012	110	149	74,1
2013	112	161	69,1
2014	114	170	67,4
2015	118	180	65,5
2016	141	186	75,7
2017	136	195	69,5

2004 yılı baz alındığında asgari ücret 2017'ye kadar reel olarak yüzde 36 artarken reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (milli gelir) yüzde 95 oranında artmıştır. Bu tablo AKP hükümetleri döneminde reel asgari ücretin reel milli gelire oranının yüzde 30,5 oranında gerilediğini göstermektedir (Grafik 3). Dolayısıyla AKP döneminde asgari ücret enflasyona göre artmış olsa da asgari ücretle çalışanlar büyüyen pastadan almaları gereken payı alamamıştır.

Grafik 3: Reel Asgari Ücretin Reel Milli Gelire Oranı (2004:100)

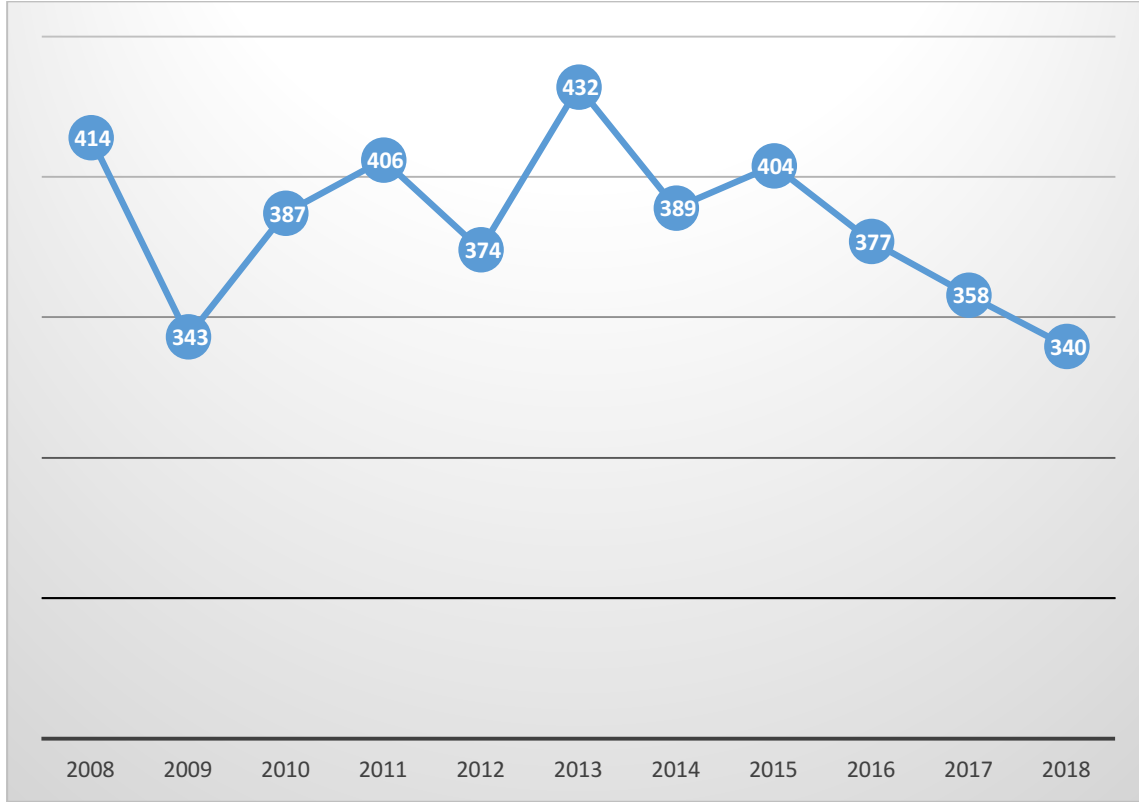
ASGARI ÜCRET DÖVİZ KARŞISINDA EZİLDİ

Asgari ücret döviz karşısında da ciddi bir erimeyle yüz yüzedir. 2018 yılının ilk günlerinde 3,75 TL olan dolar kuru 25 Mayıs 2018 tarihi itibarıyla 5 TL'ye yaklaştı. 1 Ocak 2018 itibarıyla asgari ücret ile çalışan bir işçi 427 dolar alabilirken bugün 340 dolar almaktadır. Dolayısıyla 2018 ocak ayına göre bir asgari ücretli bugün 93 dolar daha az kazanmaktadır. Sadece 2018 yılında asgari ücret dolar karşısında yüzde 28 erimiştir.

2008 yılı başında aylık 414 ABD doları olan asgari ücret 2018 Mayıs ayı itibarıyla 340 dolara geriledi (Grafik 4). Benzer biçimde asgari ücretin işverene maliyeti de dolar cinsinden geriledi. Döviz kurlarında halen devam eden hızlı yükseliş asgari ücreti ABD doları cinsinden aşınmasını hızlandırmaktadır. Kurlardaki artışın fiyat artışlarını tetikleyeceği dikkate alınırsa asgari ücret reel olarak da düşmeye devam edecektir.

Grafik 4: ABD Doları Karşısında Asgari Ücret (2008-2017)

Kaynak: TCMB, Yıl başı döviz satış kurları. 2018 Dolar kuru 28 Mayıs 2018'dir.

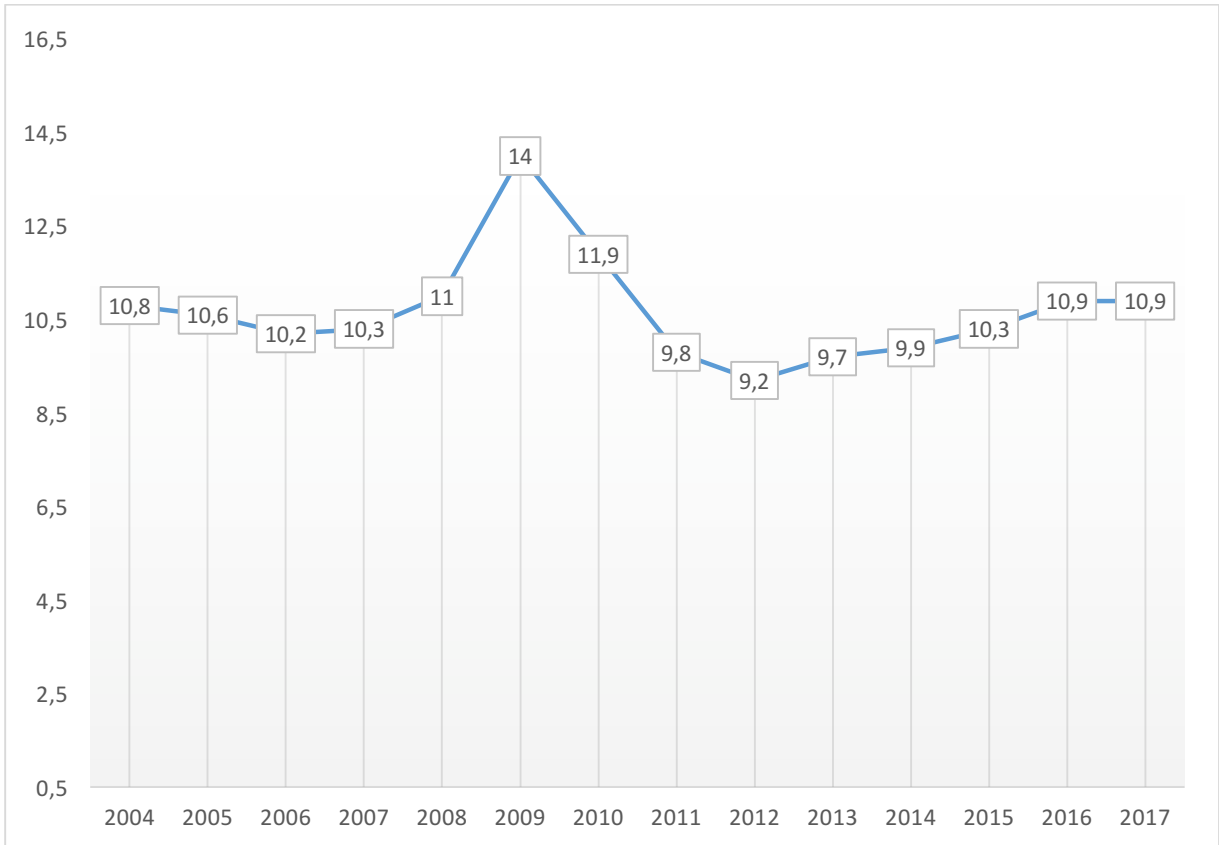

İŞSİZLİK ARTTI

AKP İŞSİZLİĞİ DÜŞÜREMEDİ

İşsizlik oranları AKP iktidarı açısından önemli bir başarısızlık göstergesi olarak görmek mümkündür. 2001 kriziyle birlikte yüzde 8’lik bir ortalamadan yüzde 10’luk bir ortalamaya sıçramış olan işsizlik oranı, ölçme yöntemlerinde yapılan ve oranın düşmesine yol açacak değişikliklere rağmen yüzde 10’lar düzeyinde çakılı kaldı. TÜİK tarafından açıklanan dar tanımlı (standart) mevsimsel etkilerden arındırılmış işsizlik AKP’nin iktidara geldiği dönemde yüzde 10,8 seviyesinde gerçekleşti. 2012 yılında 9,2 olan işsizlik oranı 2013 yılında yüzde 9,7’ye 2017 yılında ise yüzde 10,9’a yükselmiştir (Grafik 5). Şubat 2017 döneminde ‘istihdam seferberliği’ adı altında yapılan uygulamalar hükümet iddialarının tersine istihdam yaratmada başarısız oldu. Devasa istihdam teşviklerine karşılık işsizlik düşmedi ve istihdam artışı yetersiz kaldı.

Grafik 5: Yıllara Göre İşsizlik Oranları (2004-2017)

Öte yandan sadece dar tanımlı işsizlik değil geniş tanımlı işsizlik de yükseliştir. Bilindiği üzere dar tanımlı işsizlik hesaplamasının yanında alternatif bir işsizlik hesaplaması olan geniş tanımlı işsizlik diğer işsizlik türleriyle birlikte hesaplanmaktadır (Tablo 4). Buna göre 2014 yılında 5

milyon 932 bin olan işsiz sayısı, 2017 yılında 6,2 milyonu geçmiştir. 2017 yılı itibariyle gerçek işsiz sayısı 6 milyon 223 bindir.

Yöntemsel Açıklama: Geniş Tanımlı İşsizlik

TÜİK tarafından kullanılan standart işsizlik tanımı referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son dört hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki kişiler işsiz kabul edilmektedir. Bu hesaplama yöntemi işsizliğin gerçek boyutlarının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

Geniş tanımlı işsizlik hesaplaması klasik dar tanım kapsamında yer alan işsizler yanında, iş bulma ümidini kaybeden işsizleri, iş aramayan ancak çalışmaya hazır olan işsizleri, mevsimlik ve zamana bağlı eksik çalışanları kapsayan alternatif işsizlik tanımıdır. Çalışma ekonomisi literatüründe kullanımı giderek artan bir hesaplama yöntemidir.

Tablo 4: Yıllara Göre Geniş Tanımlı İşsizlik (Bin)

İşsiz Türü	2014	2015	2016	2017
Dar tanımlı işsizler	2.853	3.057	3.330	3.454
Ümitsiz işsizler	615	676	658	637
İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar	1.762	1.726	1.762	1.627
Zamana bağlı eksik istihdam	608	477	462	420
Mevsimlik çalışanlar	94	94	89	85
Toplam	5.932	6.030	6.301	6.223

GELİR DAĞILIMI BOZULDU

TÜRKİYE GELİR DAĞILIMININ EN BOZUK OLDUĞU ÜLKELERDEN BİRİ

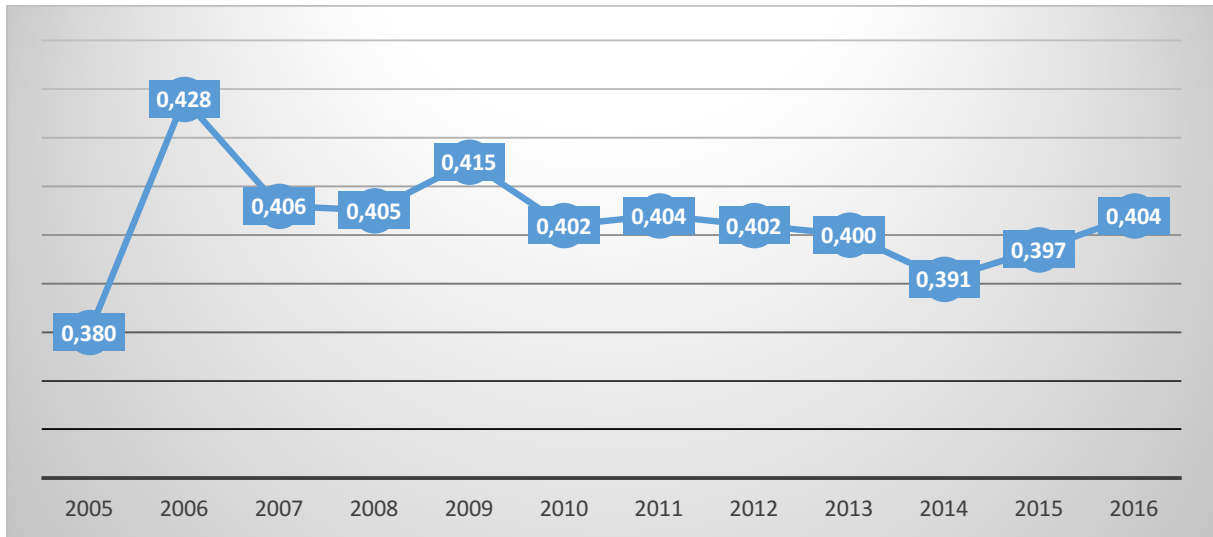
Türkiye 2000’li yıllarında başında gelir dağılımının en bozuk olduğu ülkelerden biriydi. 16 yıllık AKP iktidarı döneminde gelir dağılımında olumlu bir değişiklik yaşanmadı. Dahası gelir eşitsizliği ölçüm yöntemlerinden biri olan **Gini katsayısında** AKP döneminde bozulma yaşadı.

Gini Katsayısı

Gini katsayısı **0 ile 1** arasında bir değer olup katsayı 1’e yaklaştıkça gelir dağılımı bozulmakta, 0’a yaklaştıkça gelir dağılımı iyileşmektedir. 0 mutlak gelir eşitliği anlamına gelirken (herkesin eşit pay alması) 1 ise mutlak gelir eşitsizliği anlamına gelmekte (bütün gelirin bir tek kişi tarafından elde edilmesi). Gini katsayısı genellikle 0,200 ile 0,500 arasında seyretmektedir. Gelir eşitliğinin olduğu ülkeler 0,200’ye yaklaşırken, gelir eşitsizliğinin daha yüksek olduğu ülkeler 0,400 civarı olan ülkelerdir.

AKP iktidarının ilk yıllarında 2005’te **0,380** düzeyinde olan Gini katsayısı 2006’da 0,428’e yükseldi. Daha sonra inişli çıkışlı bir seyir izleyen Gini katsayısı 2014 yılında 0,391’e geriledi ancak sonra tekrar bozularak **0,404** seviyesine yükseldi (Grafik 6).

Grafik 6: Türkiye Gelir Eşitsizliği-Gini Katsayısı (2005-2016)

Kaynak: TÜİK

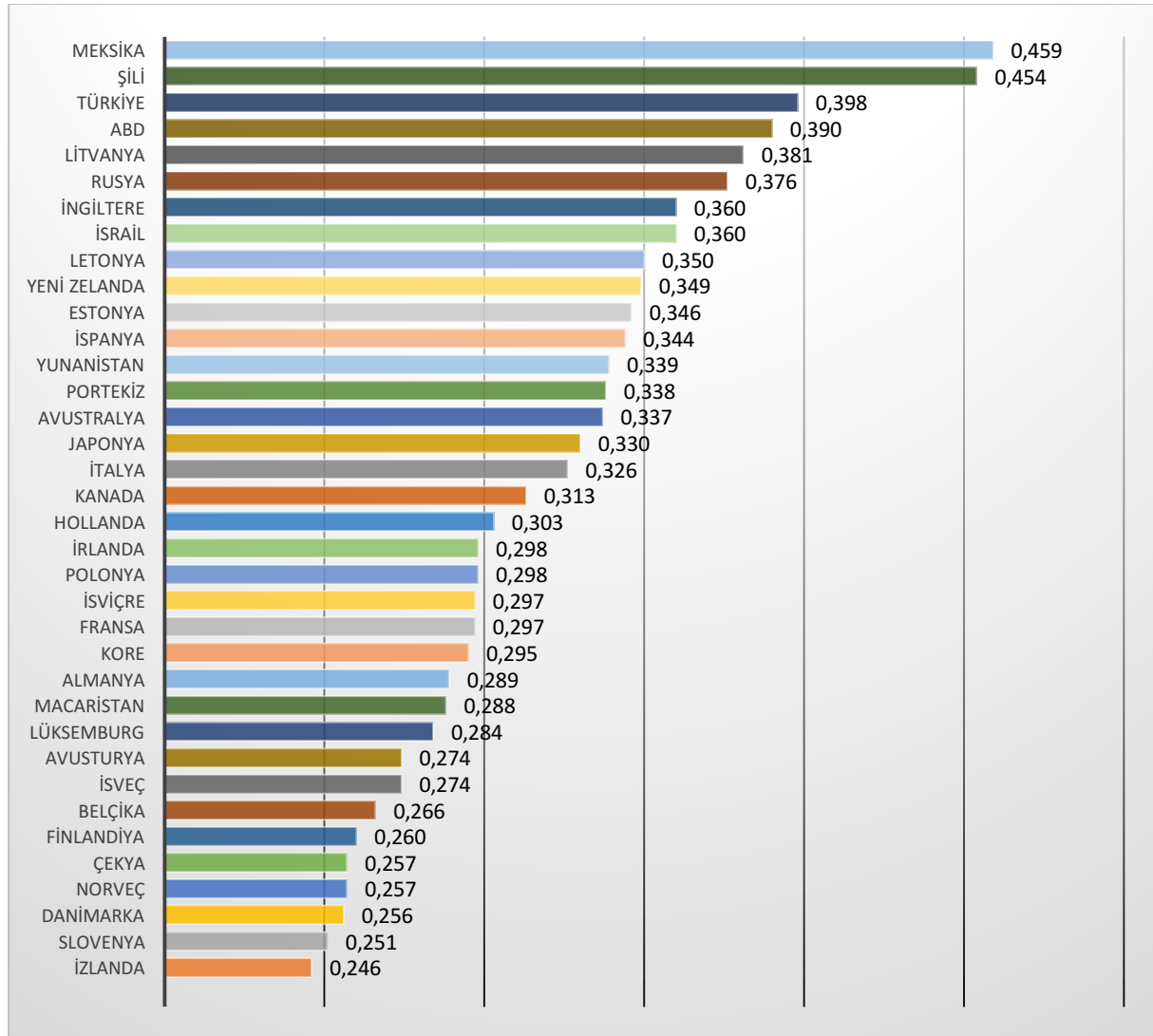
Öte yandan diğer bir gelir eşitsizliği ölçütü olan nüfusun en düşük yüzde 20’lik ve en yüksek yüzde 20’lik dilimlerinin milli gelirden aldıkları pay arasındaki fark 2016 yılında **7,7 kata** ulaştı.

2014 yılında bu fark 7,4 kattı. Bir diğer ifade ile en zengin yüzde 20 en yoksul yüzde 20’den 7,7 kat daha fazla gelir elde etmektedir.

Türkiye gelir eşitsizliği açısından OECD’nin en alt sıralarındadır

Türkiye **gelir eşitsizliği** açısından OECD’nin en alt sıralarında yer almaktadır. Grafik 7’de görüldüğü gibi Meksika ve Şili dışındaki tüm OECD ülkelerinde gelir dağılımı Türkiye’den daha iyidir. İzlanda 0,246 Gini katsayısı ile gelir dağılımının en iyi olduğu ülkedir. İzlanda’yı 0,251 ile Slovenya, 0,256 ile Danimarka, 0,257 ile Norveç izlemektedir. Polonya’da Gini katsayısı 0,298 iken Yunanistan’da 0,339’dur. **Türkiye AKP döneminde gelir dağılımının en bozuk olduğu ülke olarak kalmıştır.**

Grafik 7: OECD Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği (Gini Katsayısı) (2015)

Kaynak: OECD 2015. Türkiye’de 2016 yılında Gini katsayısı 0,404’e yükselmiştir.

OHAL EMEĞE KARŞI

OHAL ÇALIŞMA ve GREV HAKKINI VURDU

OHAL uygulaması çalışma hayatında sendikal hakların ve işçilerin diğer haklarını kullanımını olumsuz etkilemiştir. AKP hükümeti **Kanun Hükmünde Kararname (KHK)** çıkarma yetkisini kötüye kullanmış, yasama organını işletmek yerine KHK yolunu tercih etmiştir. OHAL ile ilgisi olmayan konular KHK'lar aracılığıyla düzenlenmiştir. Aileleriyle birlikte 4 milyon işçiyi kapsayan taşeron kadro konusu dahi işçilerin temsilcisi olan sendikalardan gizlenerek hukuksuz bir biçimde KHK ile düzenlendi. Sendikaların eylem ve etkinliklerine OHAL gerekçesi ile kısıtlamalar getirildi.

OHAL döneminde en yaygın ihlal edilen hak çalışma hakkı olmuştur. 140 bine yakın kamu görevlisi somut bir delile dayanmadan, savunma hakkı tanınmadan ve adil yargılanma yolları tıkanarak kamu görevinden çıkarılmıştır (Tablo 5). İhraç edilenler sadece kamu görevinden çıkarılmakla kalmamış, damgalanmış, suçlu ilan edilmiş, emekli ikramiyelerinden mahrum bırakılanlar olmuştur. Ayrıca ihraç edilenlerin pasaportlarına el konularak seyahat özgürlükleri ve bir başka ülkede çalışma hakları da ortadan kaldırılmıştır. OHAL döneminde Türkiye Cumhuriyet tarihinin en büyük kamu görevlisi tasfiyesi yaşanmıştır. Kamuda yaşanan tasfiye 12 Eylül dönemiyle kıyaslanmayacak kadar kapsamlıdır.

KHK ile çalışma hakkı ve iş güvencesine yönelik ihlaller bir dizi araçla yapılmaktadır:

KHK Yoluyla İhraçlar: Resmi Gazete'de yayımlanan KHK'lar ile kamu görevlileri ismen ve kurum belirtilerek hatta bazı KHK'larda vatandaşlık numarasına yer verilerek kamu görevinden ihraç edilmektedir.

Kurum Disiplin Kurulu Kararıyla İhraçlar: Kamu kurumlarından Yüksek Disiplin Kurulu kararıyla yapılan ihraçlarda OHAL döneminde artış yaşandığı gözlenmiştir. Kurum bazlı yapılan bu ihraçlar KHK'larda olduğu gibi ilan edilmediği için kapsamı konusunda kesin bilgilere ulaşamamıştır.

Açığa Almalar/Görevden Uzaklaştırmalar: Kamu görevlilerinin bir bölümü Devlet memurları Kanunu ve Kanun Hükmünde Kararnamelerle idareye verilen yetki çerçevesinde görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Görevden uzaklaştırmalar ve açığa almalar ilgili kurumlar tarafından ayrı ayrı gerçekleştirildiği için toplam sayı konusunda sağlıklı veriler edinilememiştir. Sadece Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 24 bin 490 öğretmen açığa alınmış, bunlardan 16 bin 759'u göreve iade edilmiştir.

Sözleşmesi Yenilenmeyenler: OHAL döneminde kamuda yaşanan örtülü işten çıkarmaların bir bölümünü ise sözleşmesi yenilenmeyen veya uzatılmayanlardan oluşturmaktadır. Üniversitelerde araştırma görevlisi ve yardımcı doçent kadrosunda çalışanlar bu kapsamda yer almaktadır.

Tablo 5: OHAL Döneminde Kamudan İhraçlar Edilenler

Kurumlar	Toplam
TBMM Başkanlığı	86
Başbakanlık	4.556
Adalet Bakanlığı	6.168
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	604
Avrupa Birliği Bakanlığı	20
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	530
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	1.388
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	474
Dışişleri Bakanlığı	443
Ekonomi Bakanlığı	82
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	971
Gençlik ve Spor Bakanlığı	504
Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	1.089
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı	421
İçişleri Bakanlığı	31.958
Kalkınma Bakanlığı	244
Kültür ve Turizm Bakanlığı	239
Maliye Bakanlığı	2640
Millî Eğitim Bakanlığı	33.629
Millî Savunma Bakanlığı	109
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	588
Sağlık Bakanlığı	7.659
Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	1.445
Yüksek Öğrenim Kurumu (İdari Personel)	1.356
Üniversiteler (Akademisyenler)	5.822
Yargı Kurumları	4.964
Türk Silahlı Kuvvetleri	7.619
Diğer kamu Kurumları ve Kuruluşları	104
Toplam	115.712
Millî Eğitim Bakanlığı-Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü tarafından çalışma izni iptal edilenler	22.474
Genel Toplam	138.186

Not: KHK'lerden derlenmiştir. Bakanlıkların bağlı ve ilgili kuruluşlarından ihraç edilenler bakanlık sayılarına dahildir. Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı İçişleri Bakanlığı bünyesinde değerlendirilmiştir.

İşten Çıkarmalar, İşsiz Kalanlar: Kamu kurum ve kuruluşlarında işçi statüsünde çalışanlar, kayyum atanan yerel yönetimlerde kayyumlar tarafından işten çıkartılanlar, kapatılan veya devredilen kurum, kuruluş veya şirketlerde çalışanlar bu kapsamdadır. Sadece Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilen 879 şirkette 45 bine yakın işçi çalışmaktadır. Bunların ne kadarının işsiz kaldığı ve ne kadarının işten çıkarıldığı konusunda net bilgiler yoktur.

Emeklilik Hakkına Engelleme: Emekliliğini kazanmış kamu görevlilerinin emeklilik taleplerinin yetkili makamlar tarafından onaylanması için azami “bir ay” olarak belirlenmiş süre, olağanüstü hâl döneminde kaldırılmış, bu suretle kamu personelinin emeklilik hakları fiilen askıya alınmıştır

21 Temmuz 2016-24 Aralık 2017 arasındaki OHAL döneminde herhangi bir somut gerekçe ya da kanıt sunulmadan Kanun Hükmünde Kararnameler yoluyla 140 bine yakın kamu görevlisi ihraç edildi (Tablo 5). Kamu kurumların KHK dışında iş sözleşmesini feshetme, sözleşme yenilememe, disiplin soruşturması vb. yollarla yaptığı işten çıkarmalar bu sayıya dahil değildir. OHAL döneminde kamu görevlilerin çalışma hakkı ve iş güvencesi ortadan kaldırılmıştır.

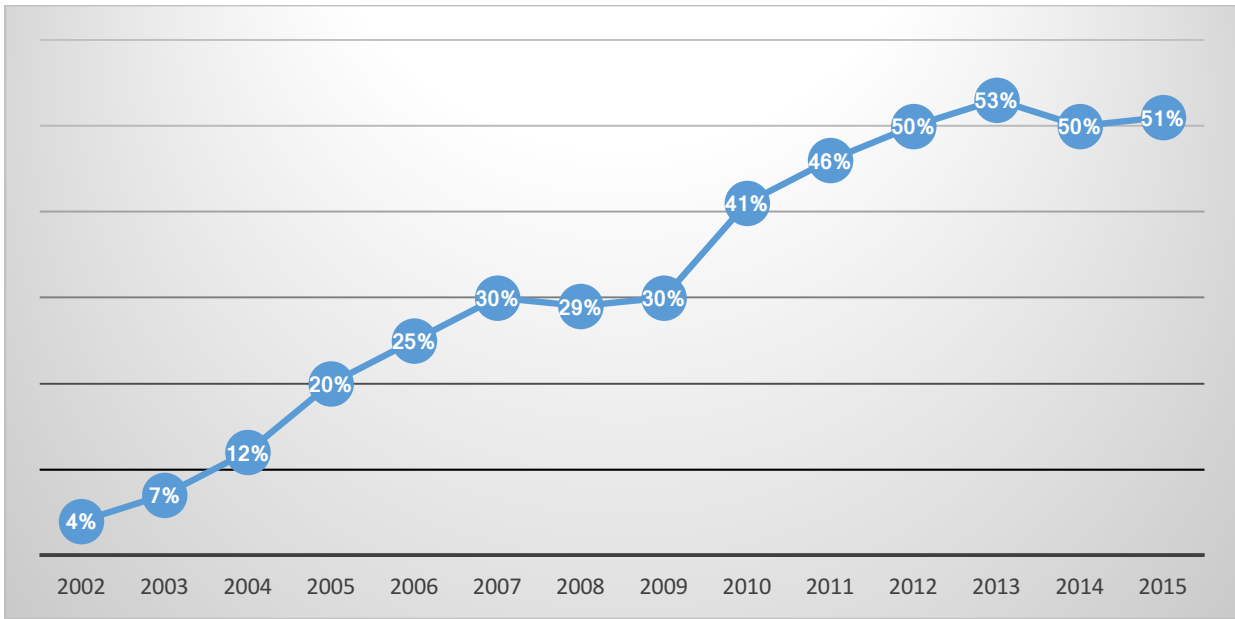
BORÇLANMA ARTTI

ÇALIŞANIN BORCU ARTIYOR, GEÇİM ZORLAŞIYOR

AKP döneminde çalışanların, dar gelirli olanların borç yükü artmıştır. 2002’de hane halkı borcunun harcanabilir hane halkı gelirine oranı **yüzde 4 civarında iken**, bu oran AKP döneminde artarak 2012’de yüzde 50’nin üzerine çıkmıştır. **2015 itibariyle hane halkları harcanabilir gelirlerinin yüzde 51’i oranında borçludur** (Grafik 8).

Bankalar arası Kart Merkezi (BKM) verilerine göre, ekonomik zorluk çekenler kredi kartlarından nakit avans çekmeye yönelmiştir. **2011 yılında 27 Milyar olan kredi kartı nakit avans çekimi 2017 yılı sonunda yaklaşık yüzde 150 artarak 67,2 milyara yükselmiştir.**

Grafik 8: Hane Halkı Borç Yükünün Hane Halkı Harcanabilir Gelirine Oranı (2002-2015)

Kaynak: TCMB ve BDDK

TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2016 yılı verilerine göre, nüfusun yüzde 68’i konut alımı ve konut masrafları dışında taksit ödemeleri veya borçları olduğunu yüzde 65’i yıpranmış ve eskimiş mobilyalarını yenileme ihtiyacını ekonomik nedenlerle karşılayamadığını ve yüzde 17’si konut masraflarının hanelerine çok yük getirdiğini beyan etmiştir.

2002’de hane halkı borcunun harcanabilir hane halkı gelirine oranı yüzde 4 civarında iken, bu oran AKP döneminde artarak 2015’te yüzde 50’nin üzerine çıktı

ÖZELLEŞTİRME REKORU

AKP CUMHURİYETİN ve HALKIN TÜM BİRİKİMİNİ 47 MİLYAR DOLARA SATTI

Özal döneminde başlayan vahşi özelleştirme ve devletin ekonomiden çekilmesi politikası sonucu bir yandan kamu işletmeleri ve malları satılırken, öte yandan kamu istihdam politikası değiştirilmişti. AKP, **ANAP ve Özal** döneminden daha vahşi bir özelleştirme politikası izledi.

Özal-ANAP döneminde başlayan kamunun tasfiyesi süreci 1990 yıllarda başta Anayasa Mahkemesi olmak üzere yargıdan gelen müdahaleler ve sendikaların itirazları gibi nedenlerle istenen hızda gerçekleşmedi. Özelleştirme ve kamunun tasfiyesi altın çağını AKP döneminde yaşadı. Gerek kamu işletmelerinin ve gerekse kamu hizmetinin özelleştirilmesinin şampiyonu AKP hükümetleri oldu. **AKP dönemi özelleştirmelerin toplam özelleştirmeler içindeki payı yüzde 88’dir.** 1986-2002 döneminde toplam 8 milyar dolarlık özelleştirme gerçekleştirilirken, 2003-2016 döneminde 60 milyar dolara yakın özelleştirme gerçekleştirildi (Grafik 9). **1986’dan bugüne kadar 220’den fazla kamu kuruluşu satıldı.** 1986 yılından bugüne kadar gerçekleştirilen özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı **68,4 milyar dolar** düzeyindedir.

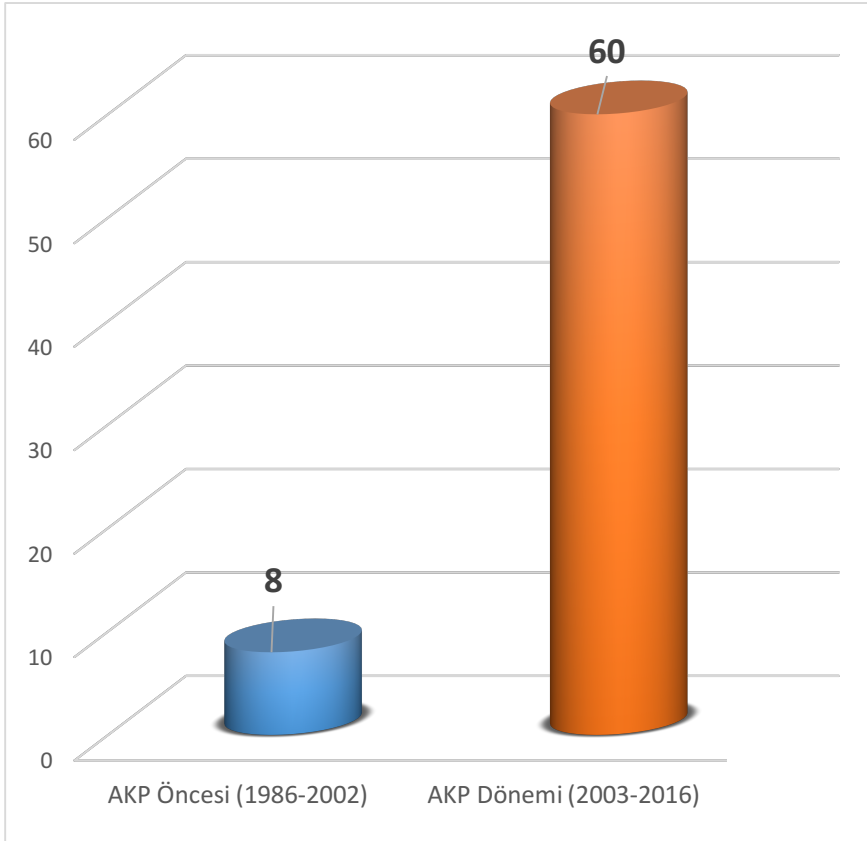
Sadece mal üreten kamu işletmeleri değil kamu hizmeti üretimi de özelleştirildi. Özelleştirme topyekûn kamunun küçültülmesi, kamunun mal ve hizmet üretiminin ticarileştirilmesi ve özel sektöre devri anlamına gelmektedir. Özelleştirme sadece KİT’lerin özelleştirilmesi değil, başta sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik alanları olmak üzere ticarileşmenin yoğunlaşması, kamu personeli eliyle gördürülmesi zorunlu olan kamu hizmetlerinin hizmet alımı ve taşeron sistemi yoluyla yapılmasıdır.

Özelleştirmelerden 47 milyar dolar Hazineye ve Kamu Ortaklığı Fonuna aktarıldı. Diğer bir ifadeyle 47 milyar dolara koskoca cumhuriyetin ekonomik birikimi satıldı.

Özelleştirmelerden elde edilen kaynağın yaklaşık yüzde 30’u (20,4 milyar dolar) özelleştirilen kuruluşlara yapılan (sermaye iştirakleri, verilen krediler, çalışanlara yönelik iş kaybı ve özelleştirme sonrası tazminatları ile emeklilik primi gibi) ödemelerdir. Dolayısıyla elde edilen gelirin yüzde 30’u kamuya kaynak olarak aktarılmadı. **Özelleştirmelerden 47 milyar dolar Hazineye ve Kamu Ortaklığı Fonuna aktarıldı.** Diğer bir ifadeyle 47 milyar dolara koskoca cumhuriyetin ekonomik birikimi satıldı.

Özelleştirme Fonunun nakit fazlası, Hazinesin iç ve dış borç ödemelerinde kullanılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilen tutarlardır. **Kamu Ortaklığı Fonu**’nun kullanım alanı ise baraj, otoyol ve içme suları gibi altyapı tesislerinin finansmanı ile ilgilidir. Dolayısıyla kamunun cumhuriyet tarihi boyunca kurduğı ve biriktirdiğı ne var ne yok satılmış ve bunlardan elde edilen **47 milyar dolar iç ve dış borç ödemesi ile baraj ve otoyolların finansmanına harcanmıştır.**

Grafik 9: Türkiye’de Özelleştirme 1986-2016 (Milyar ABD Doları)

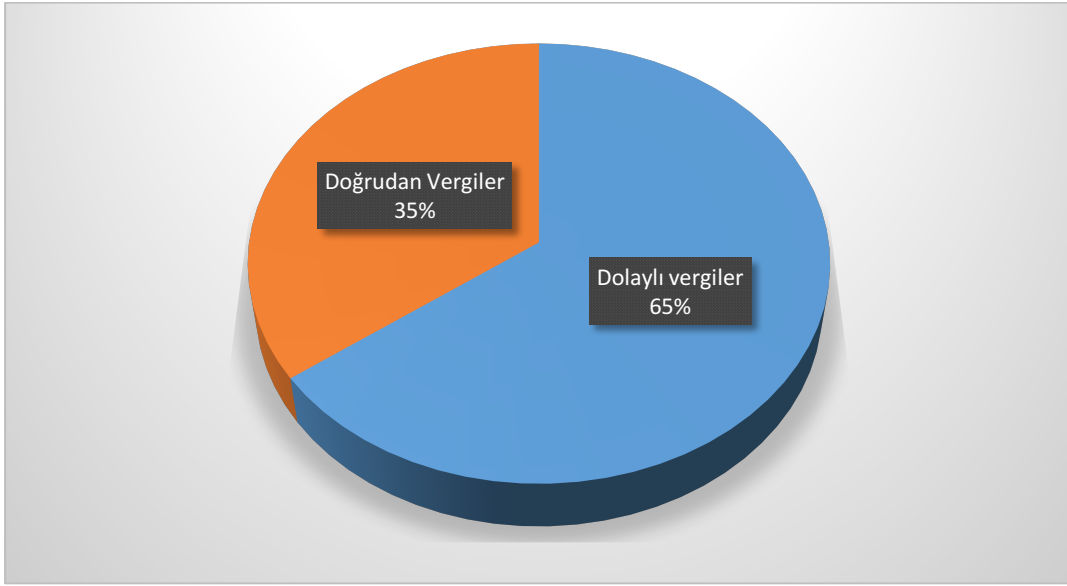
Satılan 220’den fazla kamu kuruluşunun arasında **Sümerbank, Tekel, TÜPRAŞ, SEKA, İsdemir, Kardemir, Eti Maden işletmeleri, Petkim, Telekom, Çimento fabrikaları, Petrol Ofisi, TÜGSAŞ (Gübre Fabrikaları), Şeker Fabrikaları** ve daha niceleri yer almaktadır. Pek çoğı erken cumhuriyet döneminde (Atatürk döneminde) kurulmuş olan kamu işletmelerinin neredeyse tamamı 47 milyar dolar karşılığında satılmıştır.

VERGİ ADALETSİZLİĞİ ARTTI

VERGİ ÇALIŞANIN ve TÜKETİCİNİN SIRTINA YÜKLENDİ

AKP döneminde **vergi adaletsizliği** giderek arttı. **Dolaylı vergiler, tüketimden (mal ve hizmetlerden) alınan vergiler yüzde 65'e ulaştı.** Doğrudan (kazanç üzerinden) alınan vergiler ise yüzde 35'e geriledi (Grafik 10). Çalışanlar bir yandan yüksek gelir vergileri öte yandan tüketim vergileri ile vergi yükü altında ezildi.

Grafik 10: Türkiye'de Vergilerin Dağılımı (2017)

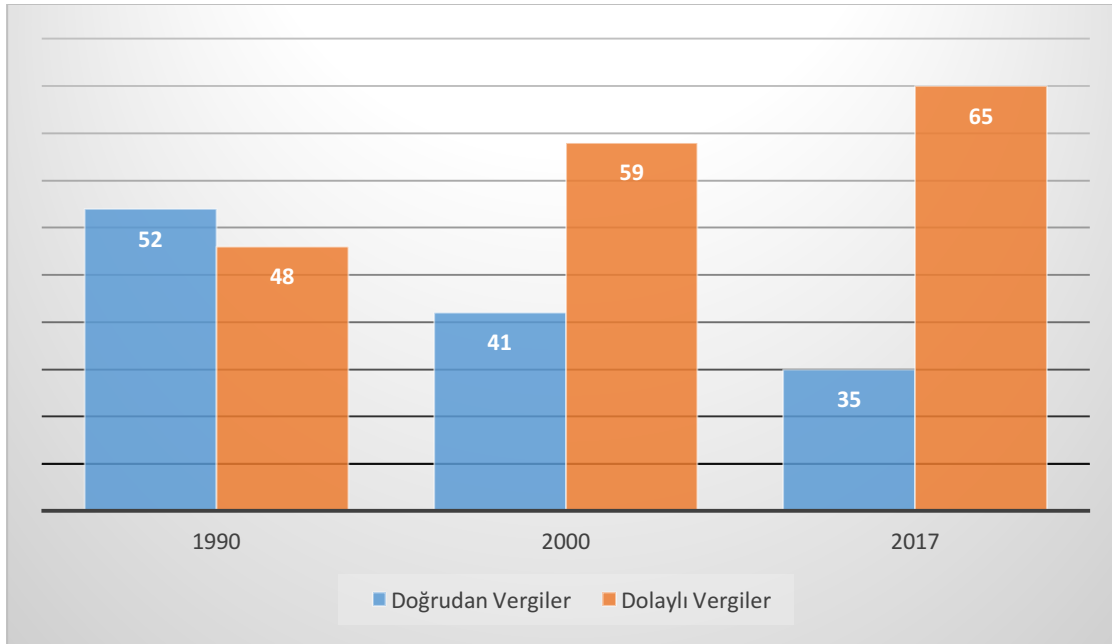

Kaynak: muhasebat.gov.tr

Dolaylı vergilerin yüksekliği vergi yükünün tüketiciye, vatandaşa, dar gelirliye yüklenmesi anlamı taşıyor. Dünyada genellikle dolaylı vergiler düşük, doğrudan vergiler yüksektir. Türkiye'de doğrudan vergiler düşük dolaylı vergiler yüksektir.

Dolaylı vergiler tüketimden alınan katma değer vergisi, özel tüketim vergisi ve diğer tüketim vergileridir. Bu vergiler geliri ne olursa olsun bütün yurttaşlar tarafından aynı oranda ödenmekte ve vergilerin geniş bir tüketici grubu tarafından ödenmesi anlamına gelmektedir. İşçiler bir yandan gelir vergisi tevkifatı yoluyla vergilerini daha ücretlerini almadan ödemekte, öte yandan tüketim sırasında da ikinci kez vergi ödemektedirler. Böylece çifte vergilendirmeye maruz kalmaktadırlar.

Grafik 11: Türkiye’de Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Vergi Gelirleri İçindeki Payı (1990-2017)

Kaynak: muhasebat.gov.tr

Türkiye’de dolaylı vergilerin oranı hızla artmıştır. 1990’da yüzde 48 olan dolaylı vergilerin oranı 2000 yılında yüzde 59’a 2017 yılında ise yüzde 65’e yükselmiştir. Doğrudan vergiler ise yüzde 52’den yüzde 35’e gerilemiştir (Grafik 11).

Dolaylı vergilerin payı Türkiye’de yüzde 65, OECD’de yüzde 47

Tablo 6: OECD ve Türkiye Doğrudan ve Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirleri İçinde Payı (2015) (Yüzde)

	Türkiye	OECD Ortalama
Bireysel gelir vergileri	21	33
Şirket gelir vergileri	8	12
Mülkiyet vergileri	7	7,8
Doğrudan Vergilerin Oranı	36	53
KDV	29	27
Diğer Tüketim vergileri	33	17
Diğer dolaylı vergiler	2	4
Dolaylı Vergilerin Oranı	64	47

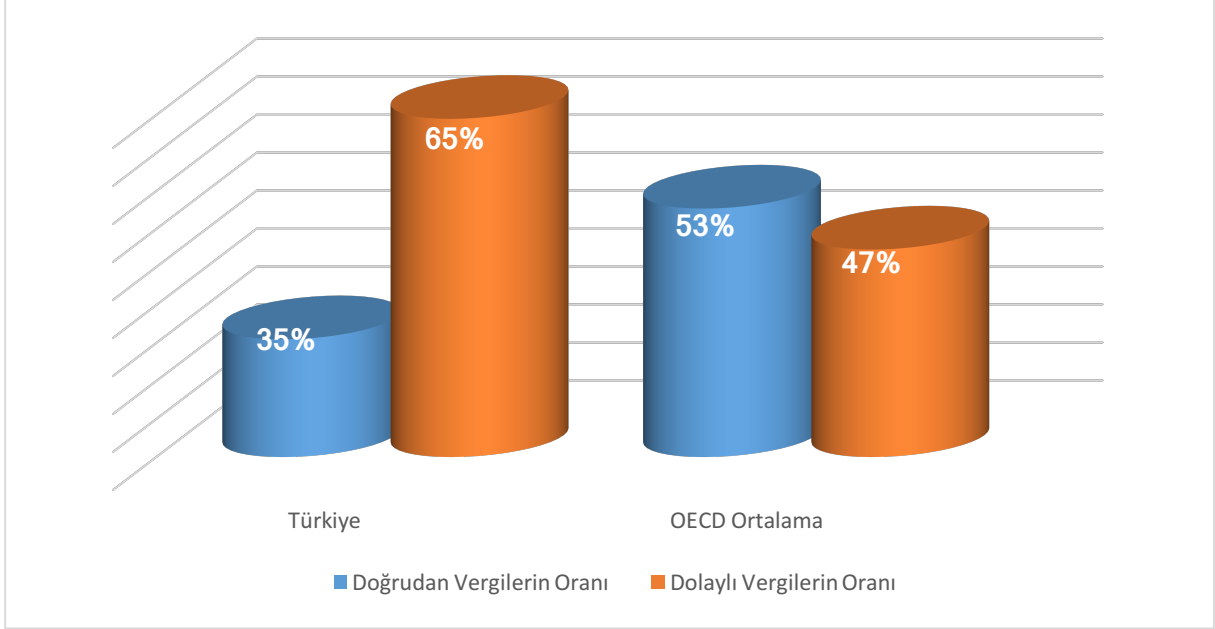
Kaynak: Revenue Statistics, 2017

Türkiye’de vergi gelirlerinin yaklaşık yüzde 65’i dolaylı vergilerden sağlanıyor. Doğrudan vergilerden elde edilen gelir yüzde 35 civarında. **OECD ülkelerinde ise bu oran tam tersidir. Doğrudan vergilerin oranı yüzde 74 iken dolaylı vergilerin oranı yüzde 26’dır.** Türkiye’de

dolaylı vergilerin yüksek olması vergi yükünün tüketici ve dar gelirli vatandaşın sırtına yüklenmesi anlamına gelmektedir (Tablo 6, Grafik 12).

Grafik 12: OECD ve Türkiye Doğrudan ve Dolaylı Vergilerin Vergi Gelirleri İçinde Payı (2015) (Yüzde)

Kaynak: Revenue Statistics, 2017

Asgari ücretten vergi alınmaya devam edilmesi vergi adaletsizliğini daha da artırmaktadır. 2029 TL brüt asgari ücretten 122 TL vergi alınıyor (Gelir ve damga vergisi), 284 TL SGK, 20 TL işsizlik sigortası primi kesilmektedir. Asgari ücretten yapılan toplam kesinti 426 TL'ye ulaşılıyor.

İŞ CİNAYETLERİ ARTTI

AKP DÖNEMİNDE İŞ CİNAYETLERİ TIRMANDI

2012 yılında büyük iddialarla kabul edilen **6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası**, bir yandan yetersizlikleri öte yandan işverenlerin talepleri doğrultusunda yapılan değişiklik ve ertelemeler sonucunda beklenen sonucu yaratmamıştır. Ülkemizde iş kazası ve meslek hastalıkları sonucu ölümler (iş cinayetleri) AKP döneminde azalmak bir yana artmıştır.

Tablo 7: SGK Verilerine Göre İş Kazası Sonucu Ölüm Bildirimi Sayıları ve Ölüm Sıklığı (2003-2016)

	İşçi Sayısı	Ölüm Bildirimi	Ölüm Oranı (Yüzbinde)
2003	5.615.000	811	14,4
2004	6.181.000	843	13,6
2005	6.918.605	1.096	15,8
2006	7.818.000	1.601	20,5
2007	8.505.000	1.044	12,3
2008	8.802.000	866	9,8
2009	9.030.000	1.171	13,0
2010	10.030.000	1.454	14,5
2011	11.081.000	1.710	15,4
2012	11.940.000	745	6,2
2013	12.484.000	1.360	10,9
2014	13.240.000	1.626	12,3
2015	13.999.000	1.252	8,9
2016	14.059.000	1.405	10,0
Ortalama		1.132	12,2
Toplam		16.984	

Kaynak: SGK Verilerinden Hesaplanmıştır. İşçi sayısı 5510 sayılı yasanın 4-1/a maddesi kapsamındaki sigortalı işçileri kapsamaktadır.

SGK verilerine göre AKP'nin ilk yılı olan 2003'te 811 işçi iş cinayeti sonucu yaşamını kaybederken bu sayı 2016 yılında 1405'e yükselmiştir. **2003-2016 arası dönemde resmi verilere göre bildirimi yapılan iş kazaları sonucu ölen işçi sayısı 17 bine yaklaşmıştır.** Bir diğer ifadeyle resmi verilere göre AKP döneminde yılda ortalama **1132 işçi** ölmüştür (Tablo 7).

Tablo 7'de resmi verilere göre ölümlü iş kazası ve meslek hastalığı sonucu olan ölümlerin yüz binde oranları verilmektedir. **2003-2016 arası ölüm oranlarının ortalama yüz binde 12 olduğu görülüyor.** Bu sayıların en az olduğunu ve sadece bildirimi yapılan sigortalı ölümleri ile sınırlı olduğunu vurgulamak lazım. Nitekim dava ve müfettiş incelemesi sonucu kesinleşen iş kazası sonucu ölüm sayıları çok daha yüksektir. 2005-2016 dönemi verilerine göre bildirim yapılan iş

kazası sonucu ölüm sayısı 15 bin 330 iken, iş kazası sonucu ölüm geliri bağlanan vaka sayısı 28 bin 195'tir. Bir diğer ifadeyle iş cinayetleri sonucu ölümler bilinenin ve ilk açıklanan verilerin neredeyse iki katıdır (Tablo 8).

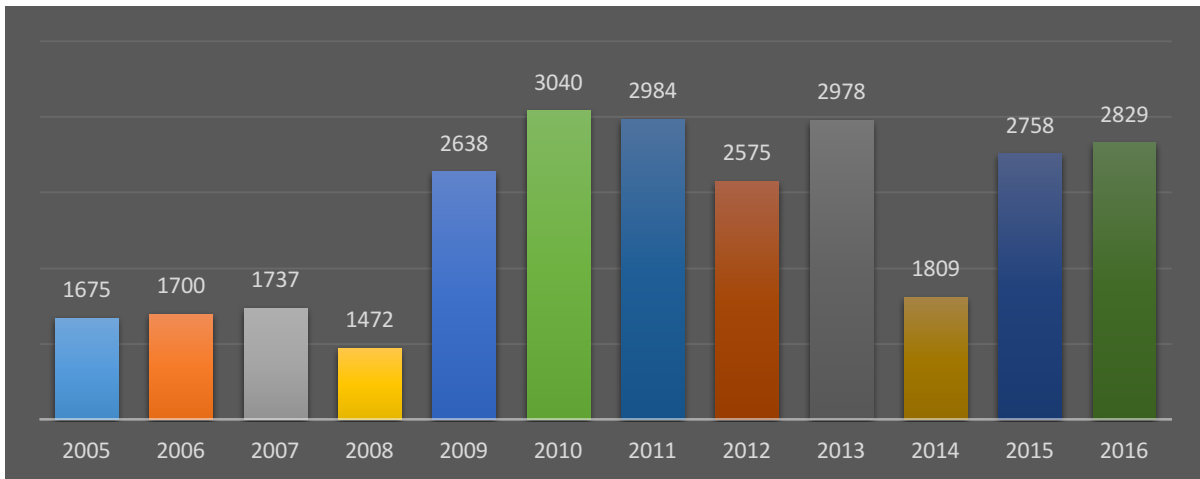
Tablo 8: İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Aylık Bağlanan Dosya Sayısı (2005-2016)

Yıl	İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm Bildirimi	İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Ölüm Geliri Bağlanan Dosya Sayısı	Bildirim ve Aylık Bağlanan Dosya Farkı	Ölüm Oranı (Yüzbinde)
2005	1.096	1.675	579	24,2
2006	1.601	1.700	99	21,7
2007	1.044	1.737	693	20,4
2008	866	1.472	606	16,7
2009	1.171	2.638	1.467	29,2
2010	1.454	3.040	1.586	30,3
2011	1.710	2.984	1.274	26,9
2012	745	2.575	1.830	21,6
2013	1.360	2.978	1.618	23,9
2014	1.626	1.809	183	13,7
2015	1.252	2.758	1.506	19,7
2016	1.405	2.829	1.424	20,1
Toplam	15.330	28.195	12.865	
Ortalama	1.278	2.350	1.072	22,4

Kaynak: SGK Verilerinden Hesaplanmıştır

AKP döneminde iş kazası sıklık oranlarına bakıldığında ise bu oranların çok yüksek seyrettiği görülmektedir. İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölüm nedeniyle aylık bağlanan vaka sayısı esas alındığında iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölüm oranları **yüzde binde 20'nin** üzerine çıkmaktadır. Bu oran AB ülkelerinin 10 katı anlamına gelmektedir.

Grafik 13: İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sonucu Aylık Bağlanan Dosya Sayısı (2005-2016)

İşçi ölümleri SGK verilerinin dışında, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG Meclisi) tarafından da takip edilmektedir. **İSİG Meclisi** verileri de iş cinayetlerinin AKP döneminde artarak devam ettiğini ortaya koymaktadır (Tablo 9).

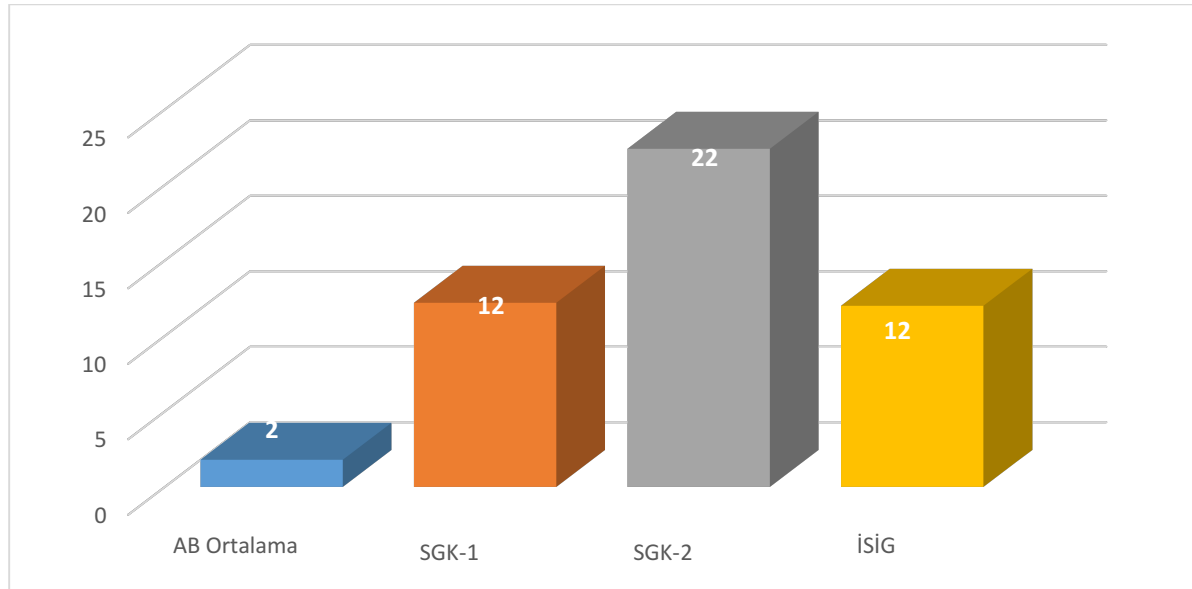
Tablo 9: İSİG Meclisi İş Cinayetleri ve Meslek Hastalığı Sonucu İşçi Ölümleri (2012-2016)

Yıl	Ölen İşçi Sayısı (en az)	Zorunlu Sigortalı Sayısı	Ölüm Oranı (yüz binde)
2012	878	11.940.000	7
2013	1.235	12.484.000	10
2014	1.886	13.240.000	14
2015	1.730	13.999.000	12
2016	1.970	14.059.000	14
TOPLAM/ORTALAMA	7.699	65.722.000	12

Kaynak: İSİG Meclisi

Ölümlü iş kazası oranı **Eurostat 2014** verilerine göre AB ülkelerinde yüz binde 1,8 civarındadır. Grafik 14 AB (2013-2014) verileri ile **İSİG Meclisi** ve SGK verilerine göre ölümlü iş kazası oranları karşılaştırılmıştır. AB’de ölümlü iş kazası oranı yüz binde 2 civarında iken, bu oran İSİG ve SGK-1 verilerinde yüz binde 12, SGK-2 verisinde ise yüz binde 22’ye çıkmaktadır.

Grafik 14: AB ve Türkiye’de Ölümlü İş Kazaları (İş Cinayetleri) Sıklığı (Yüzbinde)

Kaynak: AB, SGK ve İSİG verilerinden yararlanarak hazırlanmıştır. Açıklamalar: AB 2014 verisi, **SGK-1**, 2003-2016 dönemi bildirimli ölümler, **SGK-2** 2005-2016 dönemi iş kazası sonucu ölüm aylığı bağlanan vaka sayısı. İSİG 2012-2016 dönemi verileri.

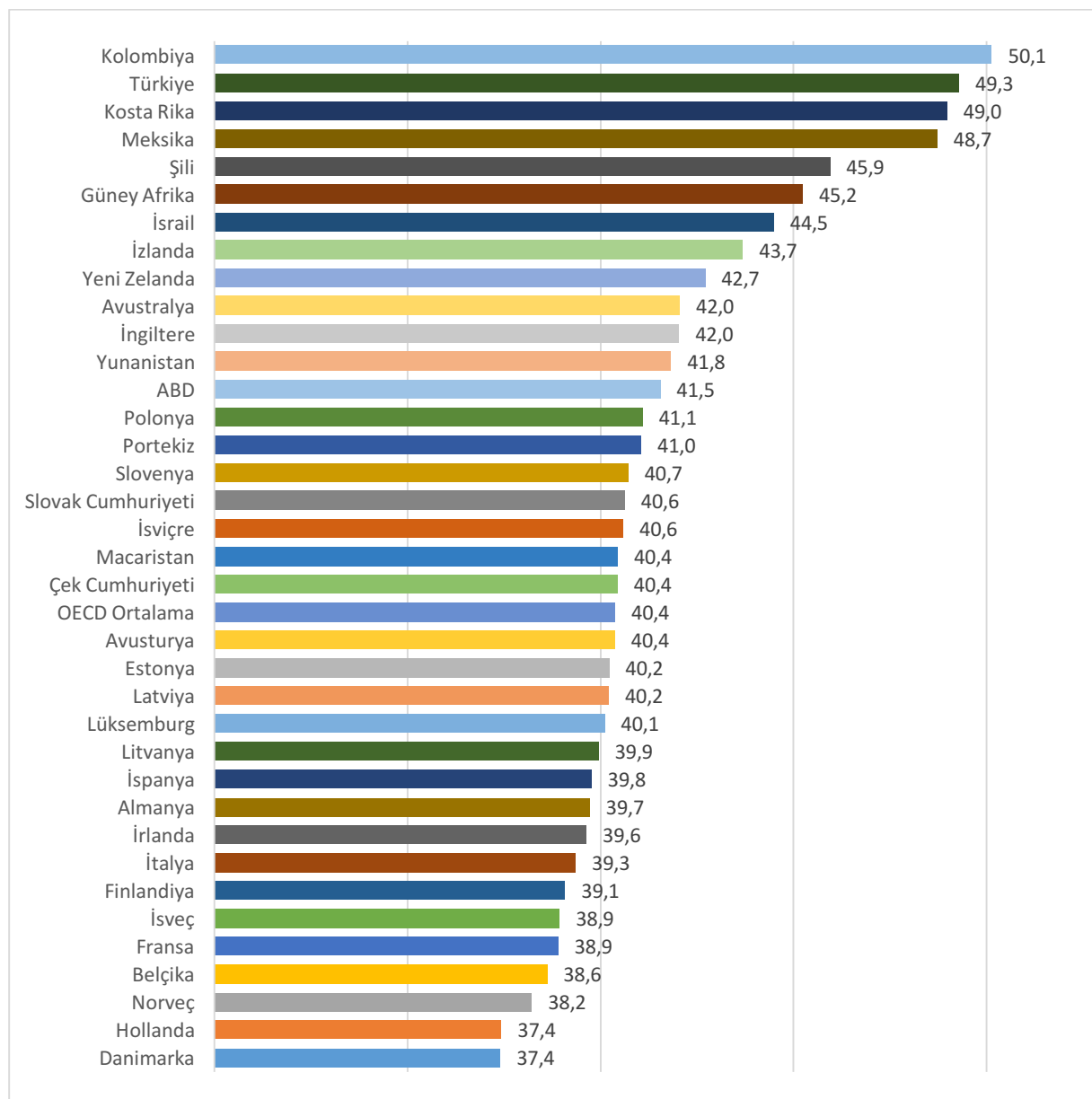

ÇALIŞMA SÜRELERİ UZUN

OECD İÇİNDE EN UZUN ÇALIŞMA SÜRELERİ TÜRKİYE'DE

Türkiye'de çalışma süreleri OECD ve Avrupa Birliği ortalamasının çok üzerindedir. 2016 verilerine göre **OECD ülkelerinde haftalık ortalama çalışma süresi 40,4 saat iken Türkiye'de 49,3 saattir.** Türkiye, Kolombiya'dan sonra haftalık çalışma süresinin en uzun olduğu OECD ülkesidir. Haftalık fiili çalışma süresi AB ülkelerinde 37 saate kadar gilemektedir (Grafik 15).

Grafik 15: Türkiye ve OECD Ülkelerinde İşçilerin Haftalık Ortalama Çalışma Süreleri (Saat)

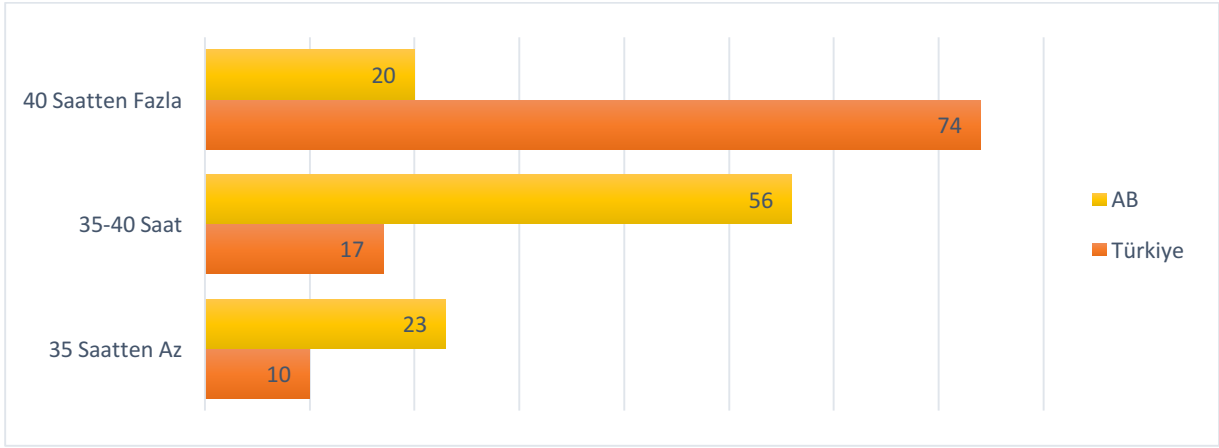
Kaynak: OECD Average usual weekly hours worked – averages, 2016

Türkiye OECD ülkeleri arasında en uzun çalışma sürelerine sahip ikinci ülke

AB ülkelerinde haftada 40 saatten fazla çalışan işçilerin oranı sadece yüzde 20 iken Türkiye’de bu oran yüzde 74’e yükselmektedir. Türkiye’de haftada 40 saatten fazla çalışan işçilerin oranı neredeyse AB’nin dört katıdır. Kısa çalışmada ise ters bir orantı söz konusudur. AB’de 35 saatten az çalışan işçilerin oranı yüzde 23 iken bu oran Türkiye’de yüzde 10’dur (Grafik 16).

Grafik 16: Türkiye ve AB Ülkelerinde Haftalık Çalışma Süresinin Dağılımı (%)

Kaynak: Eurofound, European Working Condition Survey, 2015

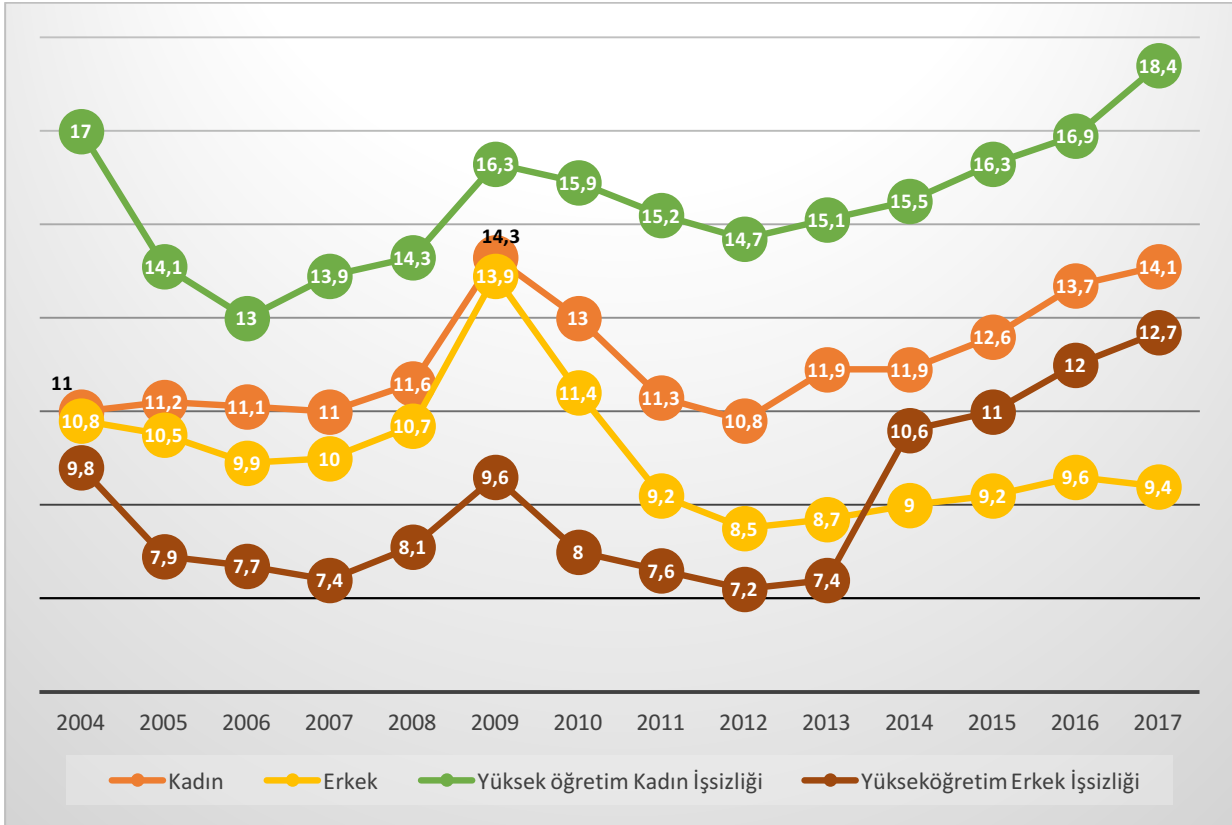
Haftada 40 saatten fazla çalışanların oranı Türkiye’de yüzde 74, AB’de yüzde 20

ÇALIŞMA YAŞAMINDA KADIN

ÇALIŞMA YAŞAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ ARTIYOR

AKP döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini derinleştiren ve kadınları yakından ilgilendiren yasal düzenlemeler sık sık tartışma konusu olmuştur. Kadınların istihdama girmesinin önündeki en büyük engellerden olan toplumsal cinsiyete dayalı çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve ev işlerine dönük bütünlüklü bir sosyal politikayı hayata geçirmek yerine, AKP giderek muhafazakarlaşan bir politikayı hayata geçirmiştir. Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur.

Grafik 17: AKP Döneminde Kadın ve Erkek İşsizliği (2004-2017)

Kadınların istihdamına yönelik politikaların merkezinde de esnek ve güvencesiz ve kayıt dışı çalışma yer almıştır. Neredeyse her iki kadından birinin kayıtdışı çalıştığı görülmektedir. 2012 yılında hazırlanan Ulusal İstihdam Stratejisi belgesinde kadınlarla birlikte gençlerin de çok düşük olan istihdamını arttırmak için çözüm esnek çalışma biçimlerinde görülmüştür. AKP döneminde kadın işsizliği erkek işsizliğine oranla oldukça yüksek seyretmektedir. Kadın ve erkek işsizlik oranlarının birbirine en yakın olduğu 2004 yılından bugüne aralarındaki makasın açıldığını söylemek mümkündür. 2004 yılında kadın işsizliği yüzde 11,2, erkek işsizliği ise

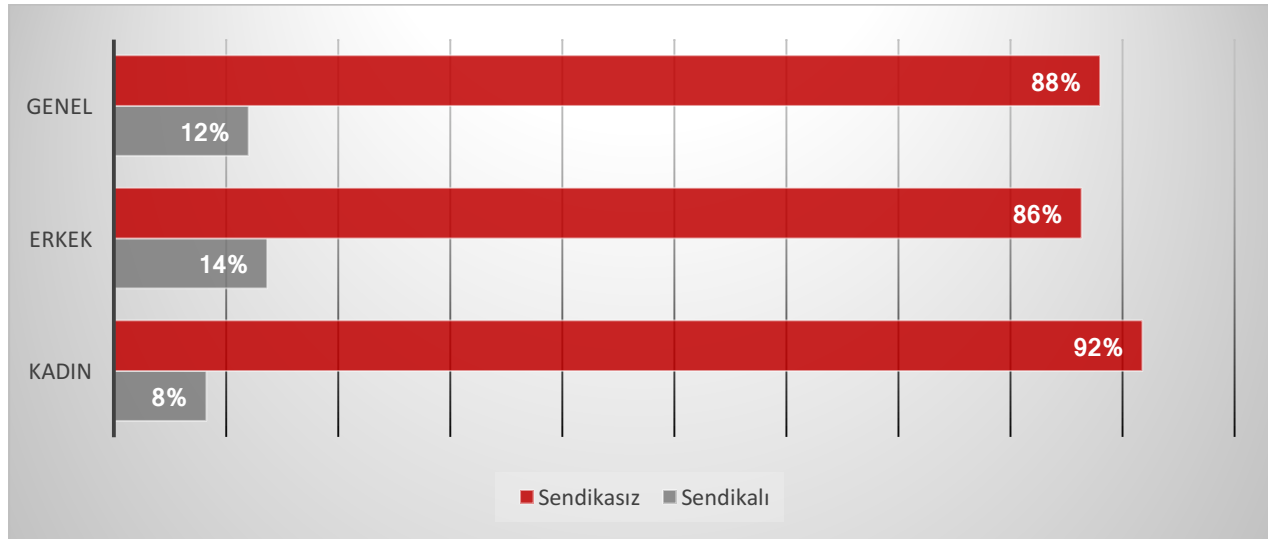
10,8'dir. Kadınlar için işsizlik eğitim durumuna göre değişmemektedir. Yüksek öğrenim mezunu kadınların işsizlik oranı 2018'de yüzde 18,4 ile 2008 krizi döneminde gerçekleşen orandan 2 puan fazladır (Grafik 17).

Yüksek öğrenim kadın işsizliği yüzde 18,4 ile yüksek öğrenim erkek işsizliği ise yüzde 12,7 ile AKP döneminde en yüksek oranına ulaşmıştır. Bu sonuçlar kadın işsizliğini sadece kadınların eğitim seviyesinin düşüklüğü ile açıklayan yaklaşımların eksik olduğunu, sorunun toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir başka sorun ise kadınların yaşlı ve çocuk bakım hizmetleri nedeniyle işten ayrılmak zorunda kalmasıdır. 2015'e kadar olan 5 yıllık dönemde yaklaşık 1 milyon kadının çocuk bakımı, 112 bin kadının ise yaşlı bakımı nedeniyle çalışma hayatından ayrıldığı saptandı (TÜRKONFED 3. İş Dünyasında Kadın Raporu). Çalışma hayatındaki kadınların bakım sorumlulukları nedeniyle çalışmaktan vazgeçmeyecekleri bir sistemin oluşturulması gerekir. Bunun yolu yaşlı ve çocuk bakımının kamusal bir hizmet olarak sunulmasıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği çalışma hayatının her noktasında yaşanıyor. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sendikalaşma verileri kadınların sendikalaşma oranlarının erkeklere göre oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 18: Cinsiyete Göre Sendikalaşma (Yüzde)

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma İstatistikleri Bilgi Sistemi, Ocak 2018.

ÇSGB verilerine göre resmi sendikalaşma oranı yüzde 12 iken, kadınların sendikalaşma oranı yüzde 8, erkeklerin ise 14'tür (Grafik 18). Diğer bir ifade ile kadınların en az yüzde 92'si sendikasıdır. Bu oran kayıtsız kadın işçiler hesaba katıldığında daha da yükselecektir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sendika üyeliği alanında da yoğun biçimde yaşanmaktadır.

EMEKLİLER NELER KAYBETTİ?

DAHA GEÇ VE DAHA GÜÇ EMEKLİLİK, DAHA DÜŞÜK EMEKLİ AYLIĞI

Sosyal güvenlik mevzuatında 2000’li yıllarda yapılan değişiklikler ve özellikle 2008 yılında yürürlüğe giren **5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu** çalışanlar yanında emeklileri de oldukça olumsuz etkiledi. Emekliliğe erişim hakkı 2008 yılından sonra daha da zorlaştı, emeklilik yaşı yükseldi, emekli aylığı elde etme koşulları ağırlaştı ve emekli aylıkları düşmeye başladı. Emekliler 2000’li yıllarda giderek daha fazla ekonomik sıkıntı çekmeye başladılar. Aynı koşullarda fakat farklı zamanlarda emekli olanların aylıkları arasında büyük eşitsizlikler ortaya çıktı.

4 Milyon Emekli İş Arıyor

SGK verilerine göre, Türkiye’de toplam 8 milyon 402 bin kişi emekli aylığı almaktadır. TÜİK verileri ise toplam 4 milyon 401 bin kişi emekli olduğu için işgücüne katılmıyor. Geriye kalan 4 milyon emekli ise ya bir işte çalışmakta veya iş aramaktadır. İşgücü piyasasına katılan emekli sayısı 4 milyondur. 2002’de ise çalışan veya iş arayan emekli sayısı 2 milyondur.

Emeklilik Yaşı ve Prim Gün Sayısı Arttı

5510 sayılı yasa ile 2036 yılına kadar emeklilik yaş koşulu kadınlar için 58 erkekler için 60’a çıkarıldı. Bu tarihten itibaren emeklilik kademeli biçimde artarak 2048 tarihinde kadın ve erkekler için 65 olacak. Çalışanlar prim gün sayılarını tamamlasalar da yaş koşulunu beklemektedir. Bu durum **“emeklilikte yaşa takılanlar”** olarak bilinen yeni bir mağduriyet yaratmıştır. Aralıksız çalışarak 7 bin hatta 9 bin gün prim ödeyen sigortalılar yaş engeline takıldıkları için emekli olamamaktadır.

Güncelleme Katsayısı Düşürüldü

Emekli aylığı hesaplanmasında 2000-2008 arasında çalışılan sürelerle ilişkin güncelleme yapılırken Tüketici Fiyatları Endeksinde (TÜFE) meydana gelen artış ve büyüme oranının (sabit fiyatlarla gayri safi yurt içi hasıla) yüzde 100’ü hesaba katılıyordu. 5510 sayılı yasaya göre güncelleme katsayısı TÜFE ile büyümenin yüzde 30’unun toplamından oluşmaktadır. Büyümenin yüzde 70’i güncelleme katsayısında artık dikkate alınmamaktadır.

Aylık Bağlama Oranı Düşürüldü

5510 sayılı yasa ile aylık bağlama oranları ciddi bir biçimde düşürüldü. Ayrıca yasa ile tavan sınırlaması getirildi ve aylık bağlama oranlarının yüzde 90’ı geçemeyeceği hükme bağlandı. 5510 öncesi mevzuatta işçi ve esnaf için bir üst sınır öngörülmemişken Emekli Sandığı’na tabi çalışanlar için bu oran yüzde 100 idi. 5510 ile 25 yıl ve 9000 gün prim ödeyenlerin aylık bağlama oranı yüzde 50, 7200 gün prim ödeyenlerin aylık bağlama oranı ise yüzde 40’a düştü.

Aylıkların Alt Sınırı Düşürüldü

SSK'lıların alt sınır aylığı 1999 öncesinde yüzde 70 idi. Aylıkların alt sınırı 5510 sayılı yasanın 55. Maddesi ile yüzde 35-40 olarak belirlenmiştir. Bu yüzden 1999 ve 2008 reformu sonrasında işe girenlerin emekli aylıkları ciddi bir biçimde gerileyecektir.

Büyümeden Emekliye Sıfır Pay

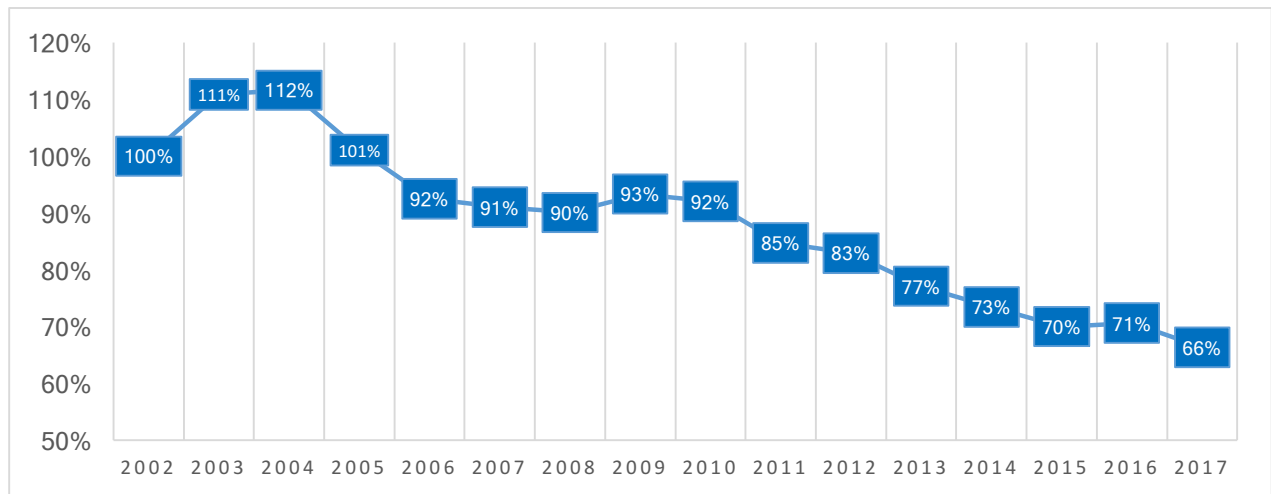
Emekli aylıklarının bir kez saptandıktan sonra nasıl artırılacağı da son derece önemlidir. Enflasyon ve büyüme oranları emekli aylıkları açısından yaşamsal öneme sahiptir. 5510 sayılı yasanın 55. maddesi emekli aylıklarının her yıl ocak ve temmuz aylarında TÜİK tarafından açıklanacak Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) oranında artırılmasını öngörmektedir. Ekonomik büyümedeki artış emekli aylıkları artışında dikkate alınmamaktadır.

Emekli Aylıkları Düşüyor

SGK verilerine göre 2000'li yıllardan bu yana asgari emekli aylıklarının net asgari ücrete oranı giderek düşmektedir. 2002 yılında net asgari emekli aylığı ile asgari ücret arasındaki oran yüzde 132 iken 2017 yılında bu oran yüzde 96'ya düşmüştür. Diğer bir ifadeyle 2002 yılını 100 kabul edilecek olursa ortalama asgari emekli aylığı seviyesinin net asgari ücret karşısındaki kaybı yüzde 28 olmuştur. 2002 yılından itibaren net emekli aylığı asgari ücret altına gerilemiştir. Bu düşüşün temel nedeni yukarıda sözü edilen emekli aylığı güncelleme katsayısı, aylık bağlama oranı ve alt sınırlara ilişkin değişikliklerdir.

Emekli aylıkları milli gelire göre de geriliyor. 2002'yi esas alırsak emekli aylıkları milli gelire göre yüzde 34 oranında geriledi. AKP döneminde emekli aylığı, milli gelir artışının ve ülke ekonomisinin büyümesinin gerisinde kalmıştır. Emekli aylıklarının 2000'li yıllardan itibaren milli gelir içindeki payı azalmaktadır. Emekli aylıklarının milli gelir karşısındaki kaybı yüzde 35'e yaklaşmıştır (Grafik 20).

Grafik 20: Reel Emekli Aylığı- Reel Milli Gelir Oranı (2002-2017)

EMEĞİN TALEPLERİ

24 HAZİRAN 2018 SEÇİMLERİ VE İŞÇİ SINIFININ TALEPLERİ

DEMOKRASİ ve SOSYAL HUKUK DEVLETİ

- Başkanlık rejiminden vazgeçilerek demokratik, çoğulcu parlamenter rejime geçilmeli, **hukuk devleti** ve **hukukun üstünlüğü** ilkesi tesis edilmelidir.
- OHAL uygulaması derhal sonlandırılmalı. OHAL düzenlemeleri iptal edilmeli ve OHAL uygulamalarına karşı yargı yolu açılmalıdır.
- Adil, bağımsız ve tarafsız bir yargı sistemi hızla inşa edilmelidir.
- İfade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- Kamu hizmetinde liyakat ve şeffaflık sağlanmalı, kamu kaynaklarının heba edilmesinin önüne geçilmelidir.
- Anayasa'nın **sosyal hukuk devleti** ilkesi eksiksiz biçimde uygulanmalıdır.
- Eğitim, sağlık ve toplu ulaşım hizmetleri kamusal, nitelikli ve parasız olmalıdır.

SOSYAL GÜVENLİK

- Sosyal güvenlik bütün yurttaşları kapsamalı, çalışanların emeklilikte insanca yaşayacak düzeyde emekli aylığı alması sağlanmalıdır.
- Emeklilik yaşı kademeli olarak düşürülmelidir.
- Özel sigorta şirketlerine kaynak aktarmaya yarayan zorunlu bireysel emeklilik uygulamasına derhal son verilmelidir.
- Emekli aylıkları arasındaki dengesizlikler giderilmelidir.
- Emekli aylık hesaplama ve bağlama yöntemi değiştirilerek kayıplar giderilmelidir.
- Emeklilikte yaşa takılanların sorunları çözülmelidir.

SENDİKAL HAKLAR

- Sendikal örgütlenmenin önündeki anayasal ve yasal engeller kaldırılmalı. Türkiye'nin sendikal mevzuatı ILO sözleşmeleri, Avrupa Sosyal Şartı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi normlarına uygun hale getirilmelidir.
- Sendikal hak ve özgürlüklerin kullanımı güvence altına alınmalı, sendikal barajlar kaldırılmalı, herkesin sendika hakkını özgürce kullanabilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Sendika kurma, sendika üyeliği ve sendikal faaliyet önündeki engeller kaldırılmalıdır.
- İşkolu ve işyeri ve işletme barajları kaldırılmalıdır.

- Toplu iş sözleşmesine taraf sendikanın saptanmasında referandum yöntemi benimsenmelidir.
- Çalışanlar istedikleri düzeyde sendika kurabilmeli ve sendikalar istedikleri düzeyde toplu pazarlık yapabilmelidir.
- Sendikal demokrasiyi güvence altına alacak ve sendikaların demokratik işleyişini güçlendirecek düzenlemeler yapılmalıdır.
- Toplu pazarlık prosedürü basitleştirilmelidir.
- Grev hakkı önündeki sınırlamalar kaldırılmalı. Hak grevi, dayanışma grevi, iş yavaşlatma ve genel grevi kanun dışı grev sayan düzenlemeler değiştirilmelidir.
- Grev yasakları kaldırılmalıdır.
- Bakanlar Kurulu'nun grev erteleme yetkisi kaldırılmalıdır.

İŞ HUKUKU

- Bireysel işçi haklarını yok eden taşeron uygulaması kaldırılmalıdır.
- İş Kanunu'nda esnekliğe ve keyfilığe yol açan hükümler işçi lehine yeniden düzenlenmelidir.
- İş davalarında zorunlu arabuluculuk sisteminden vaz geçilmelidir.
- İşçilerin her koşulda kıdem tazminatına erişimleri garanti altına alınmalıdır. Kıdem tazminatı fon tartışması gündemden çıkartılmalıdır.
- İş Yasası'nın iş güvencesi hükümleri 158 sayılı ILO sözleşmesi hükümlerine uyumlu şekilde etkin ve yaygın hale getirilmeli.
- Yıllık izin süreleri artırılmalıdır.
- Haftalık çalışma süreleri kısaltılmalıdır.
- İş Mahkemeleri Kanununda yapılacak değişikliklerle, dava açan işçiler harç ve yargılama giderlerinden muaf tutulmalıdır.
- 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanununun Ücret Garanti Fonuna ilişkin hükümleri değiştirilerek, tüm işçilik alacakları garanti kapsamına alınmalıdır.
- İcra ve İflas Kanununda yapılacak değişikliklerle, işçilik alacaklarının rüçhanlı (öncelikli) alacaklardan da öncelikli hale getirilmesi için gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

İSTİHDAM ve İŞSİZLİK

- İş başında eğitim adı altında çırak, stajyer, kursiyerlerin ve bursiyerlerin ucuz işgücü deposu olarak kullanılması uygulamasına son verilmelidir.
- Kamu istihdamının artırılması, kamuda eğreti ve güvencesiz çalışma biçimleri yerine, kadrolu ve güvenceli istihdam artışının sağlanması yaşamsal önemdedir.
- Kamu girişimciliği ve hizmetleri istihdam yaratacak şekilde yeniden ele alınmalı ve kamuda personel açığı derhal kapatılmalıdır.

- Özelleştirme uygulamalarına son verilmeli, geçmişte özelleştirilmiş kurumlar kamuya tekrar kazandırılmalıdır.
- İşsizlik Sigortası Fonunun amaç dışı kullanımına son verilmelidir.
- İşsizlik sigortasından yararlanma koşulları kolaylaştırılmalı, işsizlik ödeneklerinin miktarı ve süresi artırılmalıdır.

GÜVENLİ, GÜVENCELİ VE İNSANA YARAŞIR İŞ

- Uluslararası Çalışma Örgütü ILO'nun "insana yaraşır iş" yaklaşımı temelinde herkese güvenceli ve nitelikli işler sağlanmalıdır.
- "Herkesin çalışması için, herkesin daha az çalışması" ilkesi doğrultusunda haftalık çalışma süresi gelir kaybı olmaksızın 37,5 saate, fazla mesailer için uygulanan yıllık 270 saat sınırı 90 saate düşürülmelidir.
- Uluslararası çalışma normları doğrultusunda herkese en az bir ay ücretli yıllık izin hakkı tanınmalıdır.
- Güvencesiz çalışma biçimlerine son verilmeli, tüm taşeron işçilere ayrımsız kadro verilmeli. Kadroya alınan işçilere diğer kamu işçileri ile eşit haklar sağlanmalıdır.
- Kiralık işçilik kaldırılmalıdır.
- Toplum yararına çalışma programları kapsamında çalıştırılanlar daimî işçi statüsüne geçirilmelidir.
- Çocuk işçiliğine son verilmelidir.
- İşçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda etkin önlemler alınmalı, denetimler artırılmalı, yaptırımlar ve cezalar caydırıcı hale getirilmeli,
- Meslek hastalıklarının önlenmesi için tespit eden ve tedbir alan bir sistem oluşturulmalıdır.
- Yasalarda işverenlerin yükümlülüklerini ve sorumluluklarını azaltacak düzenlemelerden vaz geçilmelidir.
- Kamusal nitelikli bir işçi sağlığı ve iş güvenliği politikası izlenmelidir.

ÇALIŞMA HAYATINDA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

- Toplumsal yaşamın her alanında ve çalışma yaşamında toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır
- Eşit ise eşit ücret uygulamasının önündeki fiili engeller kaldırılmalıdır.
- Kadın istihdamının artırılması ve işsizliğinin azaltılması için işgücü piyasalarındaki cinsiyetçi uygulamalara son verilmeli,
- Ev içi bakım hizmetleri devletin gereken nitelikli, yaygın ve ücretsiz bakım hizmetlerini sağlaması ile kadının üzerinden alınmalıdır.
- Bir sosyal hak olarak işyerlerinde nitelikli bakım hizmetleri sunan kreşlerin açılması yaygınlaştırılmalı, küçük işyerleri için ortak kreşler açılmalıdır.

- Cinsiyete dayalı ayrımcılık, mobbing ve işyerinde şiddete karşı etkin düzenlemeler yapılmalıdır.

ASGARİ ÜCRET

- Asgari ücret insanca yaşayacak düzeye yükseltilmeli.
- Asgari ücretle işçinin kendisinin ve ailesinin insanca yaşaması esas alınmalıdır.
- Asgari ücret net hesaplanmalı, vergiden muaf olmalıdır.
- Sadece enflasyon değil, milli gelir artışı da asgari ücrete yansıtılmalıdır.

VERGİ ADALETİ

- Dolaylı vergilerin vergi gelirleri içindeki payı düşürülmelidir.
- Temel tüketim mallarında KDV sıfırlanmalıdır.
- Çalışanların gelir vergisi yükü düşürülmeli. Vergi dilimleri yeniden düzenlenmeli ve vergi dilimleri artışı en az enflasyon ve milli gelir artışına paralel olarak yükseltilmelidir.
- Asgari ücretten hiçbir şekilde vergi kesintisi yapılmamalıdır.